RIIHIMÄKI-

JULKAISU N:o 5

Etukansi: Erkki Vaalteen talvinen kuva Haapahuhdan kaksikerroksesta luhtirakennuksesta. Kuva otettu v. 1973. Aitan sisällä vuosiluku 1790.

RIIHIMÄKI-JULKAISU 1973—1974
JULKAISIJA: RIIHIMÄEN KAUPUNGIN KOTISEUTULAUTAKUNTA JA RIIHIMÄKI-SEURA
TOIMITTAJA: MUSEONJOHTAJA OLAVI PENTTILÄ

Kaupunginjohtaja
V. O. MÄKINEN

RIIHIMÄEN KOTISEUTUTYÖSTÄ

''Kotiseutu on se maan paikka, johon olemuksemme on katkeamattomin juurin kiinnitetty, lapsuutemme ja nuoruutemme olopiiri, sydämemme ainainen tyyssija.'' Tämä on professori Hollon runollinen määritelmä kotiseudusta. Nykysuomen Sanakirja määrittelee proosallisemmin kotiseudun seuduksi, paikkakunnaksi, jossa jollakulla on lapsuudenkoti, koti. Kotiseudun tutkimuksella tarkoitetaan tavallisesti kotiseudullista paikallishistoriaa, kansanperinnettä, kansatiedettä, maantiedettä, sosiaaliekologiaa sekä kasvi- ja eläinekologiaa. Voidaan myös sanoa, että kotiseudun tutkimus on kotiseudun luontoon, sen entisyyteen ja nykyisyyteen kohdistuvaa tutkimusta. Kun kotiseututyö aikaisemmin keskittyi lähinnä museotoimintaan sekä henkisen kansanperinteen keruuseen, on se viime sotien jälkeen laajentunut käsittämään mm. luonnonsuojelutyön, mikä viime vuosina on voimakkaasti noussut esille. Mukaan on tullut myös kotiseutuopetus.

Kaupungin kannalta kotiseututyö on eräs haara sen toimesta suoritettavassa sivistystyössä. Se ei ole muista erillään olevaa työtä, vaan liittyy moniin muihin kunnan toimenpiteisiin, esim. matkailuun, yleiseen kunnan tunnetuksitekemiseen ja luonnon ja ympäristön hoitoon.

Jos jollakin lailla yritän jaotella niitä toimenpiteitä, mitä Riihimäen kaupunki suorittaa kotiseututyön alalla, voin erottaa esim. seuraavat ryhmät: Museotoiminta ja siihen liittyvänä kansantietouden tallentaminen, julkaisutoiminta, luonnon ja ympäristön hoito, muistomerkit, kotiseutuopetus, juhlat, toiminta maakunnallisten tai paikallisten yhteisöjen puitteissa, avustukset sekä rakentaminen.

MUSEOT

Museotoiminta on eräs kotiseututyön näkyvimpiä ja laajimmalti esiintyviä muotoja. Riihimäellä syntyi museoajatus nelisenkymmentä vuotta sitten, ja siitä lähtien toimintaa on harrastettu, aluksi museoesineiden tallentamisen merkeissä. Museolautakunta aloitti toimintansa vuonna 1962, mitä ennen jo oli olemassa erityinen museotoimikunta. Lopullisen sysäyksen museon perustamiseen antoi Hämäläis-Osakunnan Riihimäelle vuonna 1961 suorittama kotiseuturetki. Tämän retken yhteydessä kerättiin yli 2000 kpl erilaisia museoesineitä, joista 500 kpl lasiesineitä. Museon ensimmäisenä väliaikaisena sijoituspaikkana oli tilat Eteläisen kansakoulun kellarissa, minne myös hankittiin ensimmäiset vitriinit lasiesineistöä varten. Sittemmin tapahtui museon jakautuminen kahtia ja toteutettiin riihimäkeläisten kauan vaalima ajatus erityisestä lasimuseosta, kun vuonna 1964 lasiesineistö sijoitettiin nykyiseen lasimuseoon Allinnan kiinteistöön. Museo on nyt valtakunnallinen: Suomen lasimuseo — Finlands Glasmuseum; se on herättänyt suurta kiinnostusta maassamme ja myöskin ulkomailla. Tällä hetkellä tärkeä ratkaisu on siinä, että lasimuseolle saadaan sen laajuutta ja monipuolista toimintaa vastaavat tilat. Vaikka lasimuseon rakentamisesta kiistelläänkin, voi huoletta sanoa, että se on riihimäkeläisten lempilapsi. Tässä yhteydessä on syytä mainita muutkin kaupungissamme sijaitsevat valtakunnalliset museot, nimittäin Valtakunnallinen työväenliikkeen museo ja Viestimuseo.

Kaupunginjohtaja V. O. Mäkinen työhuoneessaan Kaupungintalon v. 1973 valmistuneessa osassa.

Lasimuseo on saanut omat hallintoelimensä ja muuta kotiseututyötä varten on perustettu kotiseutulautakunta, minkä johtosäännön kaupunginvaltuusto on vahvistanut 6. 10. 1969. Tämän lautakunnan alaisena toimii Riihimäen kaupunginmuseo, sijoituspaikkanaan vanha historiallinen ratainsinöörin toimistotalo ns. Rautatienpuistossa. Siitä on vähitellen kehittymässä varsin monipuolinen ja edustava paikallismuseo.

JULKAISUT

Kotiseutuaiheinen julkaisutoiminta jakaantuu kahtia: kotiseutuhistorioitten kirjoittamiseen ja paikkakuntaa esitteleviin julkaisuihin. Aikaisemmin historian kirjoitusta Riihimäellä harjoitettiin verrattain vähän, mainita sopii lehtori V. Varmasen 1946 julkaisema ''Hiukan Riihimäen historiaa'', dipl.ins. P. Salimäen laatima ''Hausjärven pitäjän kertomus'', Hämeen Heimoliiton ''Hämeenmaa''-teoksen osassa XI julkaistu Hannu Tapiolan Riihimäen Työväenyhdistyksen poliittisia vaiheita vuosina 1903—1917 käsittelevä historia, sekä samassa teoksessa olevat Olavi Penttilän ja Outi Tiihosen lasialaa käsittelevät historialliset katsaukset sekä Olavi Penttilän asemaravintolan historiikki. Lasimuseon yhteydessä on lasialan tutkimus ja julkaisutoiminta jatkunut. Tässä yhteydessä on myös syytä mainita H. G. Paloheimo Oy:n ja Riihimäen Lasi Oy:n toimesta laaditut mainittujen yhtiöiden historiat sekä Hausjärven pitäjän historia. Meneillään on myös Riihimäen historian kirjoittaminen, tekijänä lehtori Jouko Hoffren. Sen piti valmistua vuoteen 1970, Riihimäen 100-vuotisjuhliin mennessä, Työ on kuitenkin viivästynyt, ja historia valmistunee vuonna 1975. Historian kirjoittamista valvomaan on kaupunginhallitus asettanut erikoisen historiatoimikunnan. Hannu Tapiola on kirjoittanut myös Riihimäen Työväenyhdistyksen historian.

Paikkakuntaa esittelevästä julkaisutoiminnasta on erityisesti mainittava Riihimäki-kuvateokset. Ensimmäinen ilmestyi Eino Mäkisen toimittamana 1959 ja vuonna 1963 Juha Nevalaisen toimittama ''Elävä Riihimäki'', mitä uusia painoksia ottaen ja kuva-aineistoa muutellen on käytetty aina tähän asti. Uuden Riihimäki-teoksen valmisteluihin on jo ryhdytty. Tällä kohtaa on mainittava myöskin matkailulautakunnan toimesta ilmestyneet esittelylehtiset, kaupungin teollistamista varten suunnitellut esitteet sekä monet elinkeinoelämän toimesta laaditut esitteet ja koulujen käyttöön tarkoitettu oppikirja ''Kotikaupunkini Riihimäki''.

Julkaisutoiminnan yhteydessä on syytä mainita Riihimäkeä koskevat filmit, joista ensimmäinen Riihimäki-filmi valmistui vuonna 1961 sekä uusi filmi ''Elävä Riihimäki'' vuonna 1969. Kotiseutuaiheisia filmejä on laadittu myös näyttelyistä, vierailuista, tanhujuhlista, urheilukilpailuista sekä esim. Paloheimo-Yhtymän ja Riihimäen Lasin toimesta valmistetut, yhtiöitä käsittelevät filmit.

LUONNONSUOJELU

Luonnon ja ympäristön hoito ovat nykyään tulleet varsin tärkeiksi toimintamuodoiksi myöskin kunnallisissa puitteissa. Kuntien ympäristönsuojelupolitiikan tavoitteet kuuluvat talous-, sosiaali- ja kulttuuripolitiikan piiriin. Talouspoliittiset tavoitteet koskevat luonnonvarojen hoitoa, sosiaalipoliittiset tavoitteet ympäristön- ja muun luonnon hoitoa ja suojelua siten, että ihmisen elinympäristö säilyy terveellisenä ja tasapainoisena ja että mahdollisuudet monipuoliseen luonnon virkistyskäyttöön ovat tasa-arvoisesti kaikkien ulottuvilla ilman, että luonto siitä kuluu tai kärsii. Kulttuuripoliittisia tavoitteita on lähinnä alkuperäisen luonnon suojelu, mitä lähellä on myöskin ihmisten niiden aikaansaannosten suojelu, mitkä ovat säilyttämisen arvoisia, samoinkuin luonnon ja ympäristönhoidon koulutus ja valistus. Luonnon ja ympäristön hoito kuuluvat tällä hetkellä vielä Riihimäellä kotiseutulautakunnan tehtäviin, mutta valtakunnallisen ja maakunnallisen ympäristönhoidon saatua tänä vuonna ensimmäiset hallintoelimensä on odotettavissa näiden asioiden uudelleen järjestäminen myös kunnallisissa puitteissa.

Maisemanhoidosta puhuttaessa on arvokkaana toimenpiteenä Riihimäellä mainittava vuodesta 1959 alkaen pidetyt kotipihakilpailut.

Muistomerkkeihin voidaan laskea ne kuvapatsaat ja muut taideteokset, jotka liittyvät kotiseutuun sekä historialliset ja esihistorialliset muistomerkit. Patsaitten lukumäärä Riihimäellä lisääntyy varsin nopeasti, mutta muiden muistomerkkien määrä on varsin pieni. Käsitykseni kuitenkin on, että likimainkaan kaikki huomion ja säilyttämisen arvoiset muistomerkit eivät vielä ole kaupungin viranomaisten tiedossa. Esihistoriallisista muistomerkeistä mainittakoon Riutan alueella esiintyvä litoriinameren aikainen rantakivikko. Tässä yhteydessä on syytä mainita myöskin Riihimäki-aiheisten taideteosten hankinta.

Kansanvalistustoiminta kuuluu kotiseututyön varhaisimpiin muotoihin. Sitä suoritetaan kaupungissamme edelleenkin laajassa mittakaavassa monien yhteisöjen toimesta. Kouluissa sitä suoritetaan kotiseutuopetuksena, mikä alkaa heti kansakoulun ensimmäisellä luokalla.

Kotiseututyön herättäjänä toimivat kotiseutuaiheiset juhlat, joista tärkeimpänä on pidettävä Riihimäki-päivän juhlallisuuksia, joiden järjestelyistä vastaavat kaupunginhallitus, Riihimäki-Seura, kaupungin kulttuurilautakunta ja kotisetulautakunta. Monissa muissakin juhlissa, mm. Itsenäisyyspäivänä kotiseutu tulee voimakkaasti esiin.

Juhlien kohdalla on syytä mainita kansantanharrastus, mikä Riihimäellä on erittäin voimakasta. Huomion arvoista on myös se kotiseututyö, mitä monissa eri muodoissa harjoitetaan Riihimäen kansalaisopiston puitteissa.

Tässä yhteydessä ei sovi unohtaa myöskään laajempia yhteisöjä, kuten Kanta-Hämeen Seutukaavaliittoa, Hämeen Maakuntaliittoa ja Hämeen Heimoliittoa sekä Kulttuurirahaston Hämeen rahastoa, mitkä maakunnallisina järjestöinä tukevat kotiseututyötä alueensa kaikissa kunnissa, niin myös Riihimäellä.

YHTEISTYÖTÄ

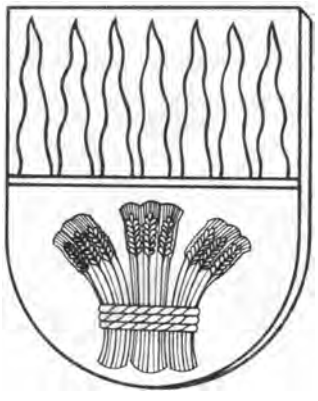
Erikoisella mielihyvällä on pantava merkille se vilkas ja hedelmällinen yhteistyö, mikä on syntynyt kaupungin varsinaisen kotiseutuyhdistyksen, Riihimäki-seuran ja kaupungin välille. Tämä toiminta on tuottanut ja tuottaa jatkuvasti hyviä tuloksia. Huomion arvoista on myös Hämäläis-Osakunnan kanssa tapahtunut yhteistoiminta samoinkuin yhteys Helsingissä toimivaan entisten riihimäkeläisten yhdistykseen, Riihimäki-kerho 52:een.

Kunnat jakavat verrattain yleisesti avustuksia kotiseututyötä varten. Niinpä Rihimäkikin jakaa avustuksia eräille kotiseututyötä tekeville yhteisöille. Useana vuonna kaupunki on varannut määrärahan Riihimäkeä koskevien, lähinnä tieteellisaiheisten tutkimusten suorittamista varten. Viime vuosina on lähinnä tunnustuspalkintojen luonteisina avustuksia myönnetty riihimäkeläisille taiteenharjoittajille. Kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston varamäärärahoista on vuosittain myönnetty määrärahoja ja avustuksia erilaisiin kotiseutuaiheisiin tarkoituksiin.

Kotiseututyöhön liittyvänä mainitsin edellä rakennustoiminnan. Kaikkihan tavallaan liittyy tähän työhön, mutta on erikoisesti määrättyjä kohteita, jotka suoranaisesti ovat kotiseututyötä. Tähän kuuluvat lähinnä museoita, patsaita ja muistomerkkejä varten varatut määrärahat. Tähän voisi panna talousarviosta lukuja, jotka liittyvät esim. museoiden rakentamiseen ja avustamiseen, kotiseutulautakunnan työhön, Riihimäki-aiheisten taideteosten hankkimiseen, Riihimäen historian kirjoittamiseen ja muut tämän tapaiset määrärahat. Tähän liittyvät osaltaan myöskin julkaisutoimintaan varatut määrärahat, yleisiä juhlia varten varatut rahat jne.

Kuten edellä esitetystä selviää, kaupunki harrastaa varsin monipuolista kotiseututoimintaa ja tämä toiminta näkyy yhä laajenevan ja monipuolistuvan. Uusia muotoja liittyy vähitellen kotiseututyöhön. Me toivomme, että kotiseututyö olisi jokaisen kaupunkimme asukkaan asia ja että oikea kotiseutuhenki saisi täällä vallan. Odotamme myöskin, että jokainen riihimäkeläinen ulospäin osoittaisi, että Riihimäki on kaupunki, joka on viihtyisä ja jonne kannattaa tulla ja kannattaa jäädä.

Kotiseututyö on kaikkia kaupungin asukkaita yhdistävä tekijä. Monine eri muotoineen se on henkiseltä sisällöltään isänmaallista toimintaa. Pienikin kansa voi omalta osaltaan, omalta pohjaltaan rikastuttaa yleismaailmallista sivistyselämää ja tällä työllä se myös turvaa olemassaoloaan.

Riihimäen vaakunan on suunnitellut taiteilija Arttu Brummer. Brummerin suunnittelemia lasiesineitä on Suomen lasimuseon kokoelmissa.

VALOISA MUISTO

JOKAINEN katsoo elämää muistojen seulan läpi.
Silloinkin, kun muisti on jo hämärtynyt,
asenteet pysyvät.

JOTKUT uskaltavat katsoa uudella tavalla.
Vanhat pelot väistyvät.
Uudet mahdollisuudet tulevat tilalle.

YHTEISKUNTAA parannetaan joka puolelta.
Uuden täytyy päästä esille.
Mutta siinäpä se. Miksi aina täytyy?

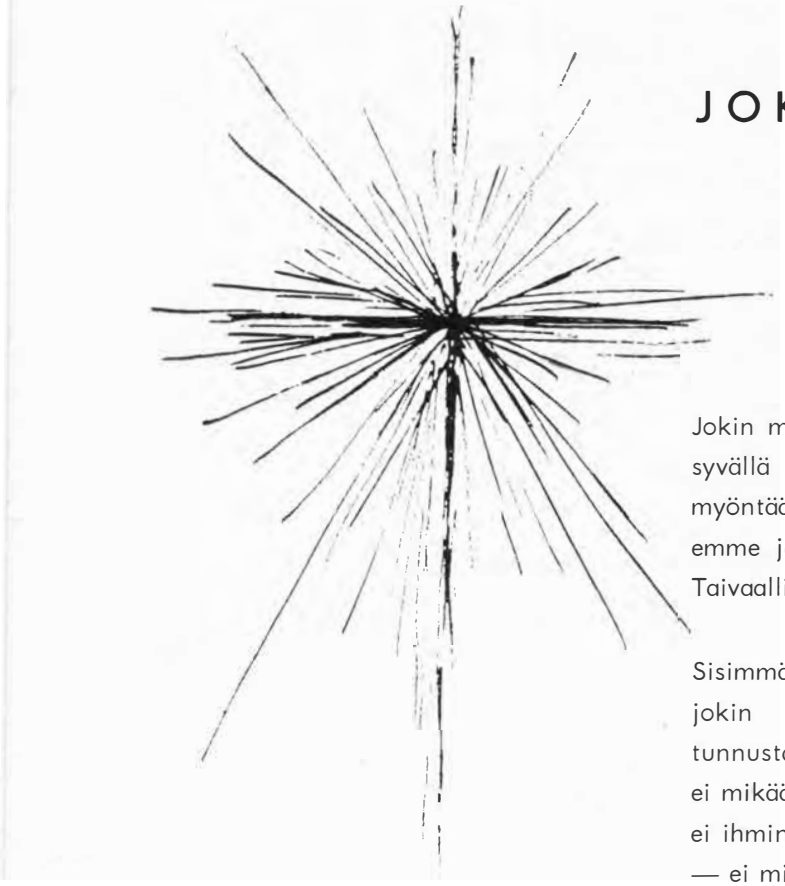
TÄYTYMISEN PAKKO ajaa näkemään vääryyttä
siinäkin, missä sitä ei ole.
Pykälät puhuvat.
Sydän vaikenee.

TV-HAASTATTELU oli yllättävä.
Kotiseudun romaanivaimo oli kuvaruudussa.
— Onko teitä kohdeltu väärin?
— Ei ollenkaan.
— Kai teillä on kuitenkin jotain valittamista?
— Ei ole. Minä olen onnellinen. Minä uskon.

MAAILMALLE tuli kuva Riihimäeltä.
Kunpa se olisi oikea kuva meistä.
— Ei valittamista. Minä uskon.
Usko on rohkeutta nähdä asiat valoisasti.
Valossa näkee tarkemmin.

TÄSSÄ on riihimäkeläinen joulumuisto kotiseudusta.
Vuonna 1973.

RAIMO VIREKUNNAS

JOKIN MEISSÄ

Jokin meissä
syvällä
myöntää sen:
emme jaksa yksin,
Taivaallinen.

Sisimmässämme
jokin
tunnustaa:
ei mikään kestä,
ei ihminen, maa
— ei mikään kestä
jos Sua ei ois,
syvin, kaunein meissä
kuihtuis pois.

Syvin, kaunein
— kipinä Valoas —
meissä ikävöi
Tähteäs, Jouluas.

IRMA AIRISTO

LIISA AMPIO

''NE JOULUT OLI NIIN JOULUSIA'' MUISTELMIA JOULUISTA VUOSISADAN VAIHTEEN MOLEMMIN PUOLIN

Viime vuosisadan viimeisellä kymmenellä valmistauduttiin 18-lapsisessa Kivisillan torpassakin jouluun. Joulunalusviikolla paistoi äiti tuvan isossa uunissa ruokia ja ohrarievää. Isommat lapset luutivat tuvan lattiaa puhtaaksi kostealla sammalella ja sannalla. Isä katsoi valmiiksi sopivan näpsäkän kuusen, ja pienimmät lapset olivat täynnä odotusta.

Jouluaaton vietto alkoi iltapäivällä, kun mentiin joulusaunaan. Lasten tullessa saunasta oli isä jo hakenut joulukuusen sisään ja ripustanut sen kattoon, sillä lattialla ei ollut tilaa. Kuusen koristaminen oli riemukasta: oksille ripustettiin kiiltävästä paperista leikattuja suikaleita, enkelin kuvia, pumpulia ja jokunen kaupasta ostettu kuusenkaramelli.

Jouluateria oli tavallisesta poikkeavan runsas. Pöydässä oli tuohisessa tuokkosessa perunalaatikkoa ja lanttulaatikkoa ja suvella kuivatettua lyöppijuustoa. ''Se juusto se vasta joulun teki.'' Perunasoppaan oli jokaiselle varattu oma lihapala. Pöydän yllä heilahteli hiljaa oljista tehty himmeli, ja vieressä ritisi pihdissä päre antaen joulun ylle lepattavaa valoaan.

Joulupukkia ei tupaan tullut, isä vain kopautti ranstakalla oveen ja kysyi: ''Onko talossa ollut kilttiä lapsia, vai tartteeko risua antaa?'' Sen joulun tunnun toi isän tupaan kantama olkikahlo. ''Sekös sitten vasta joulua oli.'' Oljet vain pöllysivät, kun vesalauma temmelsi ''fällyn pöllyyttäjää'' ja hiersi jouluisia leikkejään. Tontussa istui isä tuolilla silmät sidottuina, kädessään oljista tehty pamppu. Lapset pyörivät tuolin ympärillä yrittäen nyppiä ja nipistellä sokkoa. Se jota sokko sai huitaistuksi pampullaan, joutui vuorostaan sokoksi. Liekö isä mielellään istunut, hän se useimmiten sokkona oli.

Oljilla leikittiin myös piirileikkejä, esim. ''Tule lentäen lintu, laske jalkojeni luo.'' Tällöin oli yksi piirin keskellä, heilutteli käsiään ja kyykistyi jonkun piirissä pyörijän jalkojen luo, jolloin tämä joutui piirin keskelle. Tavallisten piirilaulujen lisäksi laulettiin myös joululauluja, kuten ''Enkeli taivaan'' ja ''Joulupuu on rakennettu.''

Rouva ja Herra Wallentinille osoitettu joulukortti vuodelta 1905. Kaupunginmuseon kokoelmat, samaten kuin muutkin korttikuvat.

Joulutervehdys vuodelta 1889. Takana teksti: "Sen vuoksi elosi tyynesti kulkekoon, kun Rauhaisan virran vesi, onni ja lempi seuratkohon suva kaikina päivinäsi. t. Ida Marija."

Kun leikit oli leikitty ja uni kipristi silmiä, hakivat lapset tyynynsä ja kyyristyivät oljille. Heti joulun jälkeen oljet vietiin pois — nehän olivat tulenarkoja — kuusi sai olla loppiaiseen asti. Silloin jaettiin lapsille kuusessa olleet potaattijauhokaramellit. Joku pisti kovan kippuraisen heti suuhunsa, joku säilytti joulun muistoa pitemmälle.

☆ ☆ ☆

Vuosisadan alussa oli Riihimäen liike-elämä keskittynyt Hämeenkadun yläpäähän. Joulun tulo näkyi katukuvassa: ihmiset liikkuivat ostoksilla, tulivat kaukaa hevosilla, läheltä jalan.

Riihimäkeläinen kauppias sijoitti joulun alla hyllylle jouluisia tavaroita, kuusenkoristeita ja -karamellejä. Perheen äiti valmisteli sukulaistädeille vietäviä lahjapaketteja ja valmisti jouluruokia. Tytär harjoitteli koulussa joululauluja, opetteli runoja ja tonttuleikkejä. Koulussa tehtiin tontulle tossut, joissa oli kippurakärki ja kilisevä kello kärjessä. Joulujuhlaa varten harjoiteltiin myös kuvaelma "Maan korvessa kulkevi lapsosen tie".

Aattona päästiin joulun viettoon vasta puolen päivän jälkeen, kun kauppa oli pantu kiinni. Suuri, kattoon asti ulottuva kuusi tuotiin sisään ja asetettiin puiseen, kotitekoiseen jalkaan. Koristeiksi pantiin kultalankaa, pörrönauhaa, kiiltäviä palloja ja suuri latvatähti sekä kynttilöitä. Runsaan aterian jälkeen tuli joulupukki, jona aina oli joku ajomies turkki nurinpäin, pitkä villahuivi kaulassa. Pukkia varten oli eteisessä pärekori lahjoineen. Sen pukki kantoi kuusen alle ja jakeli lahjat. Ne olivat enimmäkseen vaatteita ja taloustavaroita.

Aatto-iltana perheen isä luki jouluevankeliumin. Sen päätteeksi laulettiin hengellinen laulu "Riemuitse mielen; kiittäös kielen; joulu jo tullut on".

Kun joulukirkkoon menijät aamuhämärässä ajoivat kulkuset kilisten talon ohi, paloivat kaikki valot, sillä ajateltiin, että matkaajista oli hauska nähdä tulen tuiketta. Itse mentiin kirkkoon vähän myöhemmin.

Joulupäivänä tulivat sukulaiset joulupäivälliselle, ja tapanina ajettiin Hiivolaan kyläilemään. Joulu loppui, kun kuusi vietiin nuuttina pois. Silloin saattoivat myös nuuttipukit pistäytyä laulamassa. Palkkioksi he saivat karamellejä.

☆ ☆ ☆

Suunnilleen samanlainen oli joulu toisessakin riihimäkeläisessä perheessä vuosisadan toisella kymmenellä.

Isä löysi kuusen miltei talon nurkalta, Riihimäkihän oli silloin vielä isolta osalta metsää. Äiti ja isommat lapset lakaisivat, pesivät ja puhdistivat paikkoja jouluksi. Kuukautta ennen joulua oli äiti aloittanut livekalan valmistuksen, liottanut sitä vedessä, tuhkalipeässä ja huuhdevesissä. Tuttavilta ja kaukana olevilta lapsilta tulleet joulukortit pantiin piirongin päälle pystyyn ja itsekin lähetettiin kortteja.

Kun oli käyty joulusaunassa ja syöty, kuului eteisestä kopinaa. "Pukki tulee, pukki tulee, olettekos olleet kilttejä", kuului eteisestä. Kun enemmän tai vähemmän epävarmat äänet olivat sanoneet kilttejä ollun, tulla köpitteli kepin kanssa ovesta otus, jolla oli turkki väärinpäin, nokea naamassa, karvoja partana ja karvalakki nurinpäin. Pukki kaivoi säkistään lahjoja, jotka olivat tarpeellisia, jokapäiväisiä tavaroita; hyvin usein oman pässin "pökkimistä" tehtyjä tumppia, sukkia ja myssyjä.

Pukin lähdettyä istuttiin vähän aikaa lahjoja katsellen ja koitellen, sitten alettiin leikkiä. Pienemmät konttasivat kuusen ympärillä oravaa, isommat leikkivät omia leikkejänsä. Joulukuusesta syötiin karamellit, niin että paperitupsut vain jäivät riippumaan oksalle. Leikin välissä saatettiin piipahtaa

23. XII. 1911 Helsingissä postitetty joulukortti. Saaja on ollut: Perhe Salonen, Riihimäki Niemisen puoti.

vielä ruokapöydässä, sillä jouluna ei ruokia korjattu pöydästä lainkaan pois.

Joulupäivänä koetettiin pysytellä sisällä tai ainakin oman pihan piirissä, mutta tapanina pantiin uudet myssyt päähän ja mentiin Uramonmäkeen liukumaan. "Minun lapsuudessani oli aina jouluna lunta. Ei silloin lumettomia jouluja ollut." Mäessä oli paljon lähitienoon lapsia laskettelemassa omatekoisilla puupotkureilla, suksilla ja vesikelkoilla. Joulu unohtui, talven riemut olivat edessä.

☆ ☆ ☆

Vuosisadan alussa siivitti kiire herajokelaisen maalaistalonkin joulunaluisia askareita. Kehruut oli saatava jouluksi valmiiksi, muuten joutui sikolättiin. Varsinainen jouluun valmistautuminen alettiin pyhäinpäivän tienoilla, jolloin tehtiin lahtia ja teurastettiin sika. Siitä valmistettiin monenlaista ruokaa, mm. palttua ja makkaraa. Kinkku pantiin suolatiinuun joulua odottamaan. Se oli hyvä, jos se oli oikein rasvainen. Hyvissä ajoin ennen joulua teki talon emäntä katajoiduissa astioissa sahtia. Kolme, neljä päivää leivottiin perunalimppuja ja happamia leipiä, niin että tuvan katossa olevat vartaat olivat leipiä täynnä. Pullaa ja piparkakkuja ei leivottu.

Jouluun valmistauduttiin myös siivoamalla. Kaikki ulkoastiatkin kuurattiin huolellisesti. Tuvan ympäri kiertävät penkit pestiin tuhkalipeällä ja lattia laastiin ja pestiin. Puhtaaseen tupaan tuotiin sitten aattona joulukuusi, joka pistettiin lattialla olevaan kuusenjalkaan. Kuusi sai koristeikseen hopealankoja, enkeleitä ja omenoita.

Jouluruoat olivat runsaat. Peruna- ja lanttulaatikon lisäksi oli vielä makaronilaatikkoa, jonka päälle ripoteltiin sokeria, sekä rusinasoppaa. Isännällä saattoi palanpainikkeena olla varta vasten Helsingistä tai Hämeenlinnasta haettua jouluviinaa.

Jouluaattona pääsivät palkolliset vapaiksi tavallista aikaisemmin, kävivät saunassa ja tulivat sitten tupaan odottamaan joulupukkia. Pukkina oli tavallisesti talon isäntä, joka heitti harteilleen nurinpäin olevan palttoon ja jakeli lahjoja perheelle ja palvelusväelle. Pojat saivat tupakkaa, tytöt liinan tai puserokankaan. Palvelusväki ei antanut toisilleen lahjoja. Kun vuoden palkka oli 75 markkaa, villoja, vaatteet ja kengät, ei tehnyt mieli liikoja tuhlata.

Myös eläimiä muistettiin jouluna. Lehmät saivat eteensä yöruoaksi heiniä, hevoset kauroja. Tavallisesti ne saivat vain olkia.

Hyvä Tuomas toi joulun, paha Nuutti vei sen pois. Joulurauha ja joulukemut loppuivat nuuttiin, ja tavalliset arkityöt alkoivat. Herajoella oli tapana kulkea nuuttina isolla joukolla nuuttikulkueena viidessä kylän talossa. Illalla, kun askaret oli tehty, kokoontuivat nuoret yhteen. Miehet pukeutuivat naisiksi ja naiset miehiksi. Kasvoilla oli paperista tehdyt naamarit, joissa oli silmien ja suun kohdalla reiät ja paperista nokka. Miehiä esittävillä naisilla oli pellavista tehty parta. Omituisen kulkueen perässä vaelsi muuta väkeä, sillä jos hyvin kävi, sai talossa tanssia. Talo saattoi ottaa kulkueen vastaan ilkikurisesti: Joku heitti nauraen tytöt hankeen ja sanoi, ettei heille päästetä vieraita miehiä. Toinen käski tanssata. Eräs isäntä toi viinapullon ja tarjosi miehenasuisille tytöille ryyppyä sanoen, että naisille hän ei viinaa tarjoa, mutta miehille kyllä. Yleensä nuuttipukeille tarjottiin sahtia, tarkoituksena olikin saada joulukauden viimeinen sahtikestitys.

Jos isäntä oli suopea, saatiin tanssia. Silloin laulettiin ja tanssittiin piirileikkejä. Ei mitään jouluisia, vaan tavallisia. Niitä nuuttipukit mennä rallattivat hiki selässä. Siinä tanssatessa saattoi yö vierähtää lähes aamuksi, joulu vaihtua arjeksi.

☆ ☆ ☆

KOTISEUTUMME

Tässä alati ja erittäin voimakkaiden muutosten alaisessa maailmassa on tunne omasta kotiseudusta jokaiselle ihmiselle läheinen ja sen antamat muistot mieliin painuvat. Joskin maapallo viestinnän kautta ''pienentyessään'' on tuonut kansainväliset kysymykset meitä lähelle, niin sittenkin, paikkakunta, jossa olemme syntyneet, nuoruusvuotemme viettäneet tai elämäntyötämme jatkuvasti suorittaneet, muodostuu meille itsekullekin rakkaaksi.

Olemme viettäneet vuoden loppupuoleen ja vaihteeseen ajoittuvia juhlia: itsenäisyyspäivästä jouluun, uuteenvuoteen ja edelleen loppiaiseen. Toivoisi, että nämä juhlat ja niiden sisältö jäisivät mieliin. Nämä suuret juhlat ovat meillä siksi, että arkipäivä koettaisiin ja elettäisiin juhlien antaman näyn varassa. Mikä on sitten juhlan näky? Eikö se ole näky isänmaasta ja tästä senä, yhdistävänä tehtävänä. Jos me täällä kotiseudullamme onnistumme edes vähäisessäkin mitassa ratkaisemaan yhteiskuntaelämän vaikeita ongelmia, on se tavalla tai toisella koituva koko kansan todelliseksi hyväksi. Tehtäväksi näkyy kotiseutumme ja isäimme maa. Rakkautemme panosta se kysyy, se kysyy toimintaa, joka on pyyteetöntä, kotiseturakkauden sanelema kotiseututyö olkoon juuri sitä. Viihtyäkseen kotiseudullaan ihminen tarvitsee lämpöä ja kauneutta ympärilleen, kunnioittavin käsin hoidettua luontoa sekä hyviä elämänasenteita, siis pyyteetöntä kotiseuturakkautta.

Antakaamme nyt sielumme silmien kulkea yli koko kotiseutumme, yli koko Suomen maan ja lausukaamme itsellemme ja koko kansalle harras vetoomus:

''Tuhanten järvein partahilla
heräjä, armas synnyinmaa!''

Kaikille kotikaupunkimme asukkaille hyvää uutta vuotta 1974 toivottaen!

RIIHIMÄKI-SEURA

V:lta 1905 oleva jugend-tyylinen joulukortti.

AIMO LÖFBERG

LASINPUHALTAJAKSI PÄÄSY OLI KIVEN TAKANA

Yhteiskunnan kannalta katsottuna on lasinpuhaltajien koulutus varsin pitkään tapahtunut vähäisin kuluin. Koulutus ja koulutuksen täysipitoisuus on kauan ollut pelkästään alan työntekijöitten valvonnassa. Työnantaja on tietysti murahdellut, jos tuotannossa on ollut sellaisia heikkouksia, jotka ovat olleet peräisin puhalluspillin ohuemmasta päästä.

Alalla ei ole tunnettu varsinaisia kisälli- ja mestarinnäytteitä sen enempää kuin on määritelty sitä, mitä oppipojan koulutukseen tulisi kuulua.

Varhaisin Suomeakin koskeva kirjallinen määräys lasitehtaitten koulutusperiaatteista ja työhönotosta on annettu Tukholmassa 1683. Sen tarkoituksena oli panna lasinpuhaltajat kaikkia muitakin ammattikuntia koskevan ammattikuntalaitoksen kurin alaisuuteen. Työntekijät itse pitivät ohjeita rasittavina. Riidellessään Uudenkaupungin lasitehtaalla ruukinpatruunan kanssa palkoistaan ilmoittivat he, että ei heidän tule riippua ammattikunnista kuten räätälien ja suutarien, sillä lasinpuhaltajien työ on jaloa taitoa, joka ei ole ammattiasetusten ja isännänkurin alaista. Ohjeiden tärkeänä osana oli kuuliaisuuden ja ahkeruuden korostaminen sekä laiminlyönneistä seuraavien rangaistusten esittely.

Ketään alle 15-vuotiasta ei saanut ottaa oppilaaksi ja tämän tuli olla aidoista ja kunniallisista vanhemmista syntyisin. Oppiaika oli viisi vuotta ja sen jälkeen oli kisälliksi pääsyä varten suoritettava tyydyttävä koe. Mestarin näyte sitten myöhemmin oli jokin ”ny och rar invention” -uusi ja harvinainen keksintä. Luultavasti runsaimmin rikottu ohjeen osa sanoi, että tehtaalla ei saanut tehdään mitään töitä ilman omistajan tai kirjanpitäjän lupaa. Ainakin myöhemmin nämä luvattomat työt muodostivat koulutuksen pääosan. Edelleen määrättiin, että työpäivä oli aloitettava kello kuusi, jolloin joku lukutaitoinen oppipoika piti aamurukouksen. Jos puhaltajat laiminlöivät tämän hetken, oli taas seurauksena sakko. Ilmeisesti tuo 1600-luvun ohje noudatteli sen ajan käytäntöä, joka oli muotoutunut vuosisatojen aikana alan vaatimusten mukaan.

PUHALLUSHARJOITTELUA

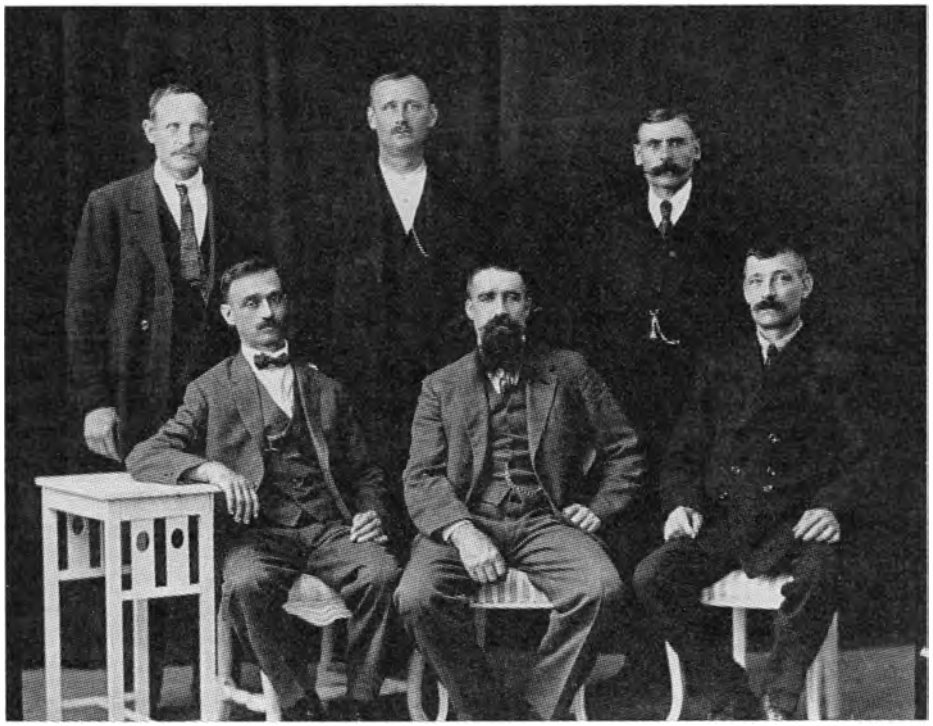
Riihimäellekin lasiteollisuus toi vuonna 1910 uuden ammattikunnan ja paikkakunnan asukkaat saattoivat ensi alkuun todeta, että ammattikunnan keskusryhmään — lasinpuhaltajaksi — pääsy oli kiven takana.

Vähitellen kuitenkin huomattiin, että kuka tahansa kantajana tai vormupoikana työskentelevä saattoi tietyin edellytyksin päästä postipojaksi. Pääsyyn kului useimmiten pitkiä aikoja, sillä vanhemmat puhaltajat ja mestarit seurasivat poikien söölääystä eli puhallusharjoituksia perusteellisesti. Työporukkaan ei haluttu hidasta tai taitamatonta poikaa. Tämän kontrollin takasi silloinen palkkausjärjestelmä. Postipojilla tosin oli kiinteä palkka, mutta nuorempi puhaltaja sai verstaikon palkasta 23—24 %, vanhempi puhaltaja 32 % ja mestarille jäi sitten loput. Mitä kovemmat miehet oli saatu, sitä suuremmista luvuista nuo prosentit laskettiin ja sitäkin suurempi oli mestarille jäävä loppuosa.

Kansakoululaitos ei vielä vuosisatamme toisella kymmenellä rasittanut nuoria pitkään, joten jo 12-vuotiaana oli mahdollisuus lähteä — miksei myös pakkokin — tehtaalle kantajaksi ja vormupojaksi. Näissä viroissa pääsi sitten puhaltamista harjoittelemaan niin pienestä kuin vain jalat ulottuivat tuolilta maahan. Suoranaista tuhlausta ei harjoittelussa saanut osoittaa. Jatkuvasti pönttöön menevää tavaraa ei saanut huvikseen tehdä.

VORMUPOIKA JA POSTIPOIKA

Puhaltajamestari Wolter S u n d b e r g kertoi, että käydessään kansakoulua tehtaan lähellä olleessa vanhassa koulussa, oli muutamilla pojilla kova kiire koulun ruokatunnilla käydä tehtaalla kokeilemassa kuka tekisi parhaimman limonaatipullon. Kilpaveik-

''Akkunalasimestarit'' Oy Riihimäessä (nyk. Riihimäen Lasi Oy) v. 1923. Kuva Suomen lasimuseon kokoelmista.

koina olivat mm. Pekkolan Iivari, Elon Kalle ja joskus myös samalla luokalla ollut Kumelan Oiva. Verstaikolla oli silloin yksi reikä tyhjänä, joten harjoittelupaikka oli aina tiedossa. Oppikouluun joutuminen oli kuitenkin tehdä pahan mutkan Sundbergin haaveille puhaltajanurasta. Olisivathan jo saadut paksumpi puhalluspilli ja ns. nappaspilli jääneet ilman käyttäjäänsä. Pojan sanalle pantiin painoa ja koulun uhka väistyi.

Edellä todettiin, että lähtökohtina puhaltajaksi olivat ainakin kantajan ja vormupojan tehtävät.

Vormupoika haki aamulla ennen muiden tuloa vesikuopasta muutaman ämpärin vettä ja asetti vormulaudat puhaltajille. Kantaja taas haki juomaveden ja piti huolen savakoista eli kantimista. Nuorempi postipoika pani puhaltajien ja mestarin tuolit paikoilleen. Työssä hän aloitti pikarien säärilasit ja lämmitti kannut ennen mestarin suorittamaa leikkausta.

Vanhempi postipoika toi pillit ja tuolien työkalut sekä pani velssauspallin paikoilleen. Pikareita tehtäessä hän aloitti kantalasit ja kannuja tehtäessä teki postin ja aloitti korvalasit. Nykyään vanhempi postipoika puhaltaa jo pikarin kooleja nuoremman puhaltajan kanssa. Näiden taitojen jälkeen tuleekin sitten nuorempi puhaltaja, jota vastaavaa tai jonka kaltaista ammattimiestä sanottiin Nuutajärvellä vonkariksi.

Riihimäellä on ollut erikoista se, että jokainen puhaltaja ottaa oman postin ja aloittaa sen. Muualla mestarille ja puhaltajille on aloitus tuotu valmiina.

TYÖPAIKKAKURI TIUKKA

Jos nuorempi postipoika ei kehittynyt odotusten mukaan, ei häntä jätetty paikoilleen kovin pitkäksi aikaa, sillä hän tukki toisten eteenpäin menon. Hänet siirrettiin hiljalleen muihin töihin. Suomen sitkein oppilas on tainnut olla nuutajärveläinen Johan Henrik Söderberg, joka mainitaan oppilaana vuodesta 1824 lähtien 17 vuotta. Mutta hänpä olikin lukutaidoton.

Yleensä Riihimäellä eteenpäinmenon halut ovat olleet kovia. Ennen työn alkua suoritettavat pikku askareet suoritettiin ajoissa ja vauhdilla, jotta jäisi aikaa söölääämiseen ennen puhaltajien tuloa. Työaikana mestarit pitivät pojille tiukan kurin ja heidän puukenkänsä heiluivat monissa tarkoituksissa. Usein kuri heijasteli muita asioita kuin mitä tarkoitettiin.

Nykyinen tilanne puhaltajankoulutuksessa nojautuu osittain ammattikoulun 2-vuotisen lasiteollisuuslinjan opetuksiin. Nyt käydään jokainen työvaihe huolellisesti läpi mestarin opastuksella, eikä poikien tarvitse enää ammatissaan edetä yritysten ja erehdysten kautta.

KALEVI PENTTILÄ

AITTA KANSANRAKENNUKSISTAMME KAUNEIN

> "— — Aitat ja luhtirakennukset kuuluvat kansanomaisen rakennustaiteemme viehättävimpiin. Enemmän kuin muissa esiintyy niissä yksilöllisyyttä; enemmän kuin muut ne juuri tämän yksilöllisyytensä takia ovat omiaan herättämään sitä tunnepohjaa, joka matkamiehen sielussa aina kulloinkin uutta taloa lähestyttäessä herää. Eikä syyttä. Kuten myöhemmin saamme nähdä, voivat juuri näiden rakennusten seinät enimmän kertoa yksilöiden elämäntarinoita."[1]

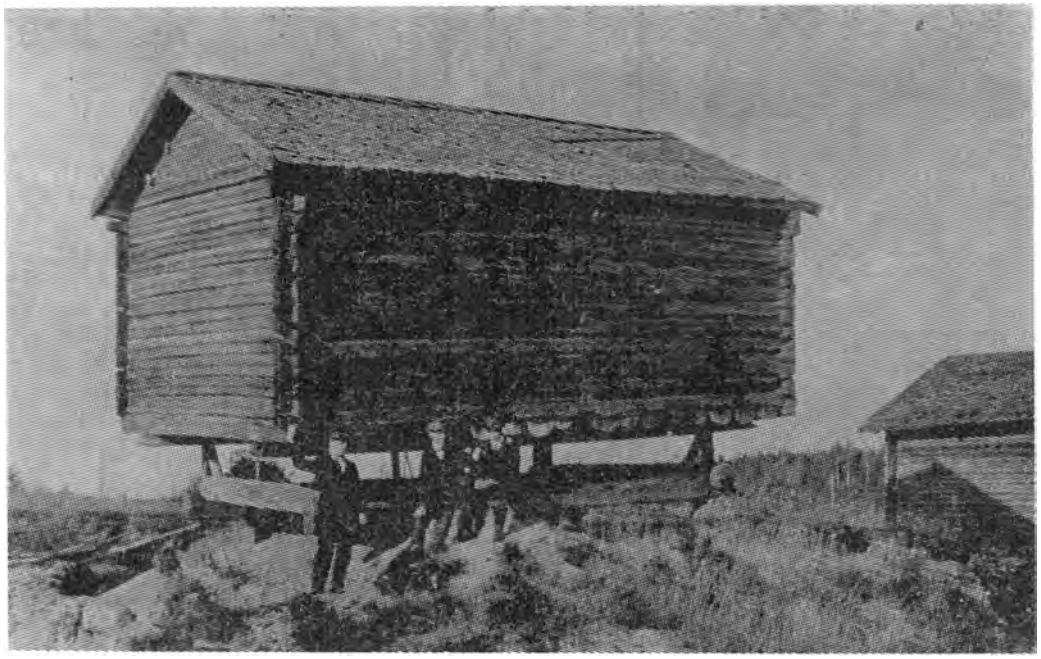
Näihin professori U. T. Sireliuksen yli viisikymmentä vuotta sitten kirjoittamiin sanoihin on vieläkin helppo yhtyä. Samalla tavalla innostavat nämä rakennukset tutkijaa tänäänkin. Ikävä kyllä monesti ei enää taloa lähestyessään näekään aittaa tai luhtia. Pahimmalta tuntuu silloin, kun kuulee, että aitta viime kesänä purettiin ja myytiin 'massapuuksi' puutavarayhtiölle. Purkaminen käy moottorisahalla kädenkäänteessä. Tutustuessani parin viime vuoden aikana etelähämäläisiin aitta- ja luhtirakennuksiin olen iloinnut aina, kun olen havainnut talonväen pitäneen kunnossa nyt jo tuottamattomana seisovan kansanrakennuksen — aitan. Edustaahan se vanhan kirvesmiestaidon kaikkein monumenttaalisinta ja esteettisintä saavutusta.

Tässä esityksessä tarkastelen aittaa pintapuolisesti ja asioita yleistäen. Käyttäessäni sanaa **'aitta'** edellytän sen joissain kohdin myös **'luhti'**-sanan synonyymiksi. Perinteisesti aitta-nimitys kuulunee yksi- ja luhti kaksi- (kolmi) kerroksiselle tulisijattomalle hirsirakennukselle, jota varsinkin aiemmin käytettiin viljan, ruokatavaroiden, vaatteiden tms. säilytykseen sekä yöpymiseen kesäaikana. Aitasta voidaan käyttää muitakin nimityksiä: yleisiä ovat **lutti, huone, puoti, makasiini.**[2] Aitta-sanan määrite ilmaisee aitan funktion: jauhoaitta, vilja-aitta, vaateaitta. Villen aitta. Sylvin aitta jne. Aitan varhaisempi käyttö vaatteiden, lihan, kalan, nahkojen tms. säilytykseen ei enää ole kovinkaan yleistä Etelä-Hämeessä, mutta muuna varastosuojana sitä vielä pidetään, ja nuoret nukkuvat siellä vielä mielellään. Koleana kesäyönä aitta tuntuukin lämpimältä; helteellä siellä on viileätä.

Aitta on aiemmin ollut talon tärkeimpiä rakennuksia. Siksi sen rakentamiseen on kiinnitetty tavallista suurempaa huomiota. Rakennusaineena on yleensä käytetty hyviä honkahirsiä, katto on tehty vedenpitäväksi eikä kauneusnäkökohdistakaan ole tingitty. Aittojen korkealaatuinen rakennustapa ja -materiaali on taannut niille pitkän iän. Vanhimmat Suomessa säilyneet aitat ovat peräisin keskiajan lopulta.[3] Kysyttäessä aittojen ikää sitä ei tarkkaan tiedetä. "Kyllä se ainakin pari sataa vuotta on", on tyypillinen vastaus niiden ikää tiedusteltaessa. Salvosmuodoista ja hirren käsittelytavasta voi päätellä, kuuluuko aitta 1700- vai 1800-luvulle. Myös hirren

Risto Jokisen aitta v. 1972 Riihimäellä.

Aitta Juppalan mäessä sijainneella sorakuopalla v. 1916.

patinasta voi tehdä ikäpäätelmiä. Aitassa olevat vuosiluvut eivät välttämättä anna eksaktia tietoa: luvut voivat olla siirtovuosia tai myöhemmin kaiverretut. Etelä-Hämeessä on vielä verrattain runsaasti 1800-luvulta peräisin olevia, joitakin 1700-luvulta ja muutamia kenties vanhempiakin aittoja. Nykyisin aittojen arvo ymmärretään varsin hyvin. Näitä siirretään kotiseutumuseoihin, säilytetään maalaistalossa kotimuseona tai siirretään kesäasunnoksi järviemme rannoille.

AITAN KEHITYS

Esi-isämme rakensivat ensimmäiset aittansa oletettavasti katkenneiden luonnonpuiden päälle tai he valitsivat sopivalta paikalta neljä, joskus kuusikin aitan perustaksi käyvää kasvavaa puuta, jotka pantiin poikki melko korkealta. Näiden päälle tehtiin niinikään irtoriu'uista jonkinnäköinen lavarakennelma. Tämän päälle aseteltiin sivuseiniksi muutama ja päätyyn samoin muutama sopivanmittainen puu sekä katoksi riukuja, joiden päälle revittiin tuohia sateen varalta. Sireliuksen mukaan kehitys kulki näistä monipatsasaitoista kaksipatsaisiin ja vihdoin tekniikan huipulle, yksipatsaiseen, jota vielä tapaamme mm. lappalaisilla **(nili)**[4].

Aittojen piti kestää myös petoeläinten hyökkäykset, joten salvostekniikkaan alettiin kiinnittää enemmän huomiota. Pieneläinten, kuten hiirien, estäminen vaati myös oman suojarakenteensa (hiiri- eli rottalaudat).

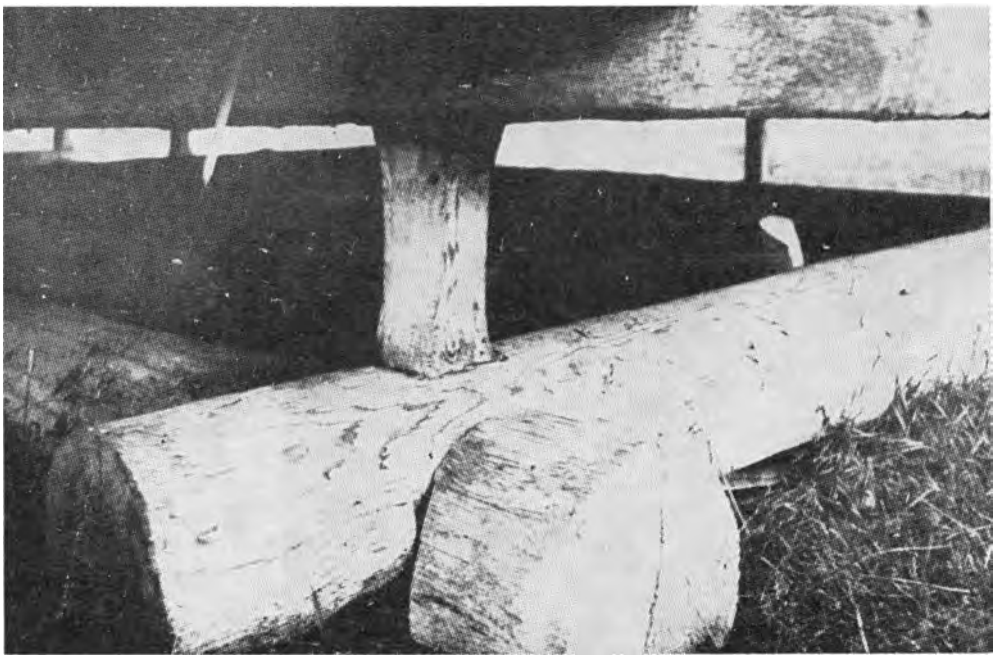
Aitat varustettiin lukoilla varhemmin kuin muut rakennukset. Lukot voivat palautua tyypiltään jopa rautakauteen, mikä panee ajattelemaan että patsasaitatkin periytyvät sangen kaukaiselta ajalta. Aitan ovet on jo varhain vahvistettu rautataoksilla ja lujilla saranoilla.[5] Ovissa voi ihailla usein kansanrakentajan kauneudentajua: niissä näkee yksinkertaisia, mutta harkiten tehtyjä koristekuvioita.

Patsasaitat edustavat vanhinta puuarkkitehtuuriamme. Samanlaisia aittoja on myös Ruotsissa, jossa vanhin on dateerattu 1300-luvulle. Pohjois-Ruotsissa tyyppiä tavataan vielä verraten runsaasti, mutta etelään päin mentäessä patsaat puuttuvat.[6] Suomeen patsasaitta on tullut Ruotsista. Sen sijaan itäiset aittamme ovat suoraan maasta kohoavia. Häme ja näin Riihimäkikin kuuluvat voittopuolisesti läntiseen aitta-alueeseen, mutta varsinkin uudemmat aitat muistuttavat monesti itäistä tyyppiä. Mainittakoon tässä yhteydessä, että vanhin suomalainen puurakennus on aitta, Pyhän Henrikin saarnahuone, pieni kaksikerroksinen luttiaitta Kokemäen Teljässä, on peräisin keskiajalta.[7]

AITAN SIJAINTI JA PERUSTUS

Aitat rakennettiin melko lähelle muita rakennuksia, mikä helpotti niiden käyttöä. Vilja-aitta voitiin tulenvaaran takia tehdä erilleen ja hieman etäämmäksi muista rakennuksista. Usein aitat muodostavat kokonaisen rivin.

Kun aitan paikaksi oli valittu sopiva kohta pihapiiristä tai sen välittömästä läheisyydestä, alkoi rakentaminen. Aitta voitiin tuoda paikalle muualtakin. Siirron voi todeta tapahtuneen, jos löytää aitasta hirsiin hakatut merkinnät. Maa tasattiin, ensin asetettiin maata vasten ns. sammakkohirret, joiden päälle tulivat patsaat. Patsaat voivat olla tavattoman kauniisti veistetyt. Topenon Hemmon aitan patsaat edustavat mielestäni huippusaavutusta. Niissä puuaines on isännän kertoman mukaan katajaa. Patsaiden päälle sovitettiin ns. hiirilaudat, joiden päälle tuli halaspuolikkaista lattia. Lattiasta kohosi tavallisesti suoraseinäisenä tai joskus ylöspäin leviävänä hämäläinen patsasaitta. Myös nurkkakiville voitiin rakentaa. Ensin asetettiin vahvat puut kivien päälle, näihin lovistettiin halaspuolikaslattia ja salvettiin seinät patsasaitan tapaan. Nurkkien salvostekniikka

Kalevi Anttilan talon jalka-aitan hyvin säilynyt perusta. Ryttylä v. 1972.

ilmaisee tutkijalle aika paljon aitan iästä. V. 1800 kahden puolen sahan yleistyessä kirvesmiestaito alkoi rappeutua. Tämä näkyy havainnollisesti salvosnurkissa. Taitavasti tehdyt muodot vaihtuivat yksinkertaisiksi sahanurkiksi.[8] Aitan kattamisessa on ollut monia menetelmiä. Nuorimpiin kuuluu pärekatto.

En tiedä, miten aitat aiemmin piirrettiin ja suunniteltiin. Ne lienevät syntyneet mallin mukaan ehkä täysin käsivaraisesti. Voisi ajatella, että on ollut erikoisia aitanrakentajia kirkonrakentajien tapaan. Tuntuu siltä, ettei rakentaminen ihan joka mieheltä olisi ennenkään käynyt. Varsinkin kun katselee oikein taidokkaasti rakennettua luhtirakennusta. Mene tiedä.

AITTA SISÄLTÄ

Aitan sisustus riippuu luonnollisesti sen käytöstä. Pikkutiloilla, joilla oli vain yksi aitta, voitiin sitä käyttää moniin eri tarkoituksiin. Sisälle rakennettiin kiinteät laarit jyviä varten. Laarin seinämiä voitiin kätevästi lauta kerrallaan korottaa jyvien määrästä riippuen. Jauholaarit olivat kannellisia. Aitassa oli myös paikka käsikiville, joilla jauhettiin uutispuuroainekset. Seiniin lyötiin puutappeja vaatteita varten. Seinästä seinään ulottuivat orret. Vaatteet, nahkat, saunavihdat oli mukava ripustella näille. Lattialla seisoi iso lihatiinu, johon suolattiin jouluksi possu. Lattia palveli semmoisenaan lihan paloittelualusena ellei aittaan oltu nostettu oikein lihatukkia. Kaksikerroksisessa aitassa johtivat raput yläkertaan. Aitan edessä olevaa kammiota, lakkaa eli rintaa käytettiin puuastioiden ja muun pikkutavaran säilytykseen.

Luhtiin mentiin solan kautta. Solasta johtivat ovet huoneisiin. Näissä oli sänky, sänkyvaatteita ja tekstiilejä. Pohjanmaalla aitat vielä nykyisinkin 'puetaan'. Ryijyt ym. tekstiilit asetetaan kukin erikseen kauniisti aitan seinille ja orsille. Toistaiseksi en ole tapaa vielä Hämeestä tavannut.

Aitan eräs funktio on ollut eroottinen. Pojat ovat käyneet öitsemässä, yöjalassa, tyttöjen luona. Tapa on ollut käytössä vielä joitakin vuosia sitten Eteläpohjanmaalla Kaustisilla.[9] Yöjalassa käynti merkitsi sitä, että pojat menivät tiettyä rituaalia noudattaen yöksi tyttöjen aittaan. Tapaa pidettiin jonkinlaisena sanktiona; aitoissa 'ei tehty mitään'.

ETELÄ-HÄMEEN AITOISTA

Tänä päivänä vielä voimme tavata eteläisessä Hämeessä ikivanhaan muotoon palautuvan aitta- tai luhtirakennuksen. Se edustaa parhaimmillaan läntistä tyyppiä, on rakennettu patsaiden päälle tai nurkkakiville. Joissakin tapauksissa, niin kuin Janakkalan Saarenmaan tilalla isäntä Eino Eerolan mukaan: ''Aitta on ollu tolpilla, mutta purotettu hirsille.'' Aittoja on yhdistelty monin tavoin: on rakennettu lisäkatoksia — jopa niin ettei aittaa aina rakennuksessa huomaakaan.

Luhtiaitta (lutti) on varsin tyypillinen Hämeessä. Isommissa taloissa se on ollut jokaisessa, mutta myös moni pikkutalollinenkin on semmoisen rakentanut tai rakennuttanut.

Aittoja on vielä melko runsaasti, mutta monet vaatisivat kipeästi korjausta. Muuten ne pian rappeutuvat ja tuhoutuvat vieden mukanaan kauneusarvoja, joita modernisoituva maalaistalo ei takaisin saa.

RIIHIMÄEN AITAT

Riihimäen kaupungin alueella on ollut ja on vieläkin monta kaunista aitta- ja luhtirakennusta. Melkeinpä uskaltaisin väittää, että koko Etelä-Hämeen kauneimmat aitat ovat täällä. Tarkoitan Aarne Mä-

enpään omistamia Haapahuhdan tilan kahta erittäin korkeatasoista, kaunista ja harvinaista luhtirakennusta. Harvinaisia ne ovat siksi, että ne ovat tavallista kookkaampia. Rakennustekniikaltaan ne edustavat alansa valioita. Toinen aitoista lienee rakennettu 1700-luvulla ja toinen 1800-luvun alkupuolella.

Muitakin kauniita aittoja Riihimäellä toki on, mutta Haapahuhdan aitat ovat esimerkiksi kelpaavat. Yksikerroksisiakin aittoja on. Mainittakoon Pentti Salosen omistama, nyt liiterinä toimiva ja pian tuhoutuva aitta Lahden tien varrella ja toinen, tosin vielä heikommassa kunnossa oleva, mutta ehkä hyvin vanha, nimittäin Maija Isolan omistama Uotilan tilan aitta Arolammilla. Ehkä myöhemmin saamme luetteloiduksi kaikki Riihimäen aittarakennukset, mutta edelliset riittänevät esimerkkeinä.

AITTOJEN KOHTALO

Uusien konservointimenetelmien, pakastearkkujen, kuivaamoiden ja muiden säilytystapojen ja -paikkojen sekä maaseudullakin yhä vähenevän säilytystarpeen myötä aittojen ja luhtien kohtalo on vähintään arveluttava. Ne ovat kulttuurikehityksessään päässeet huippuunsa, rappeutuminen on alkanut ja aitat siirtyvät ikään kuin reliktinä sekundaariin tehtävään. Niiden häviäminen on valitettava tosiasia.

Vielä joitakin vuosia sitten voitiin talon viljat koota aittojen laareihin. Nyt ne kootaan kuivureihin ja myydään maatalouskauppaan. Vielä joitakin vuosia sitten säilytettiin joulukinkkua lihatiinussa aitan nurkassa. Nyt kinkku ostetaan joulun alla valintamyymälästä. Poikkeuksia tietysti vielä on. Aiemmin mainitussa Lopen Topenolla olevassa Hemmon aitassa on luultavasti tänä päivänäkin jyviä. Eikä tämä ole suinkaan ainoa. Eiköhän Kaidansuon tilalla Pauli Lautalakin pidä jyviä kauniin luhtirakennuksensa vilja-aitassa.

Häviöön lienee tuomittu Risto Jokisen omistama Ojalan tilalla oleva hyvin kaunis pikkuluhti, ja tänä keväänä hävisi Riihimäen Kenkiässä ollut Kauko Seurasen tilan upea luhtiaitta, joka kesällä 1972 oli kuin ohut paperi eteläiseltä seinältään.

Jollekin aitalle voi käydä onnellisesti. Se voi tulla pelastetuksi aivan viime tingassa. Niin kävi uudisrakennuksen tiellä olevalle Tauno Rimmisen yksinäisaitalle Syrjälän tilalla Suojalassa. Nyt se palvelee tämän kirjoittajan nukkuma-aittana Janakkalan Mallinkaistenjärvellä. Monet aitat toimivat ulkomuseoesineinä tai kotiseutumuseoina. Niin onkin hyvä.

Ne, joilla on onni omistaa vielä näitä kansanarkkitehtuurimme kauneimpia luomuksia, voivat tehdä kulttuuripalveluksen vaalimalla niiden kuntoa. Katto on rakennuksen suoja. Mätäneminen on hyvin nopeata ikääntyneessä suojattomassa rakennuksessa. Onkin syytä varmistua siitä, ettei katto vuoda. Jos se on kunnollinen, rakennus voi kestää vielä kauan. Se on arvokas muisto nykyisille omistajilleen. Siitä näkyy entispolvien kauneudentaju ja rakennustaito, jota voidaan ihailla nyt ja tulevaisuudessa.

VIITTEET

[1] U. T. Sirelius, Kansanomaista kulttuuria II. Helsinki 1921. S. 235.
[2] Suomen murteiden sanakirja. Helsinki 1970. S. 18. Kts. myös Sirelius emt. s. 238 tai J. E. Ax, Kansantieteellinen kuvaus ulkohuonerakennuksista Lopella. Helsinki 1896. S. 67.
[3] Niilo Valonen, Kansanrakennukset. Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu (toim. Aarne Heimala). Porvoo 1964. S. 181.
[4] Sirelius, emt. s. 160—161.
[5] Nordisk kultur XVII, Byggnadskultur. Toim. Sigurd Erixon. Oslo 1952. S. 331—332.
[6] Erixon, emt. s. 332.
[7] Niilo Valonen, Rakennuksia tutkitaan. Eripainos OSMA 1958—1959. S. 21.
[8] Valonen, emt. s. 26.
[9] Kertoja Taisto Pesola 1973.

Jouko Rauhalan aitta Hirvenojalla v. 1972.

OLAVI PENTTILÄ

TEOLLISUUTEMME ALKUVAIHEITA

Riihimäen vanhimmaksi teollisuuslaitokseksi mainitaan Finska torfströ aktiebolaget ja ruotsalaisen Robert Appelbergin perustama puukenkätehdas; kumpikin aloittivat toimintansa 1890-luvulla. Suomen turvepehku-osakeyhtiöstä on säilynyt melko runsaasti tietoja. Sen sijaan puukenkätehdas lienee jo tyystin unohtunut, kun siitä ei ole saatu mitään aineistoa. Tarkoitukseni on seuraavassa käsitellä maaliskuussa 1890 perustetun turveyhtiön, pääasiassa muistitietoon pohjautuvia vaiheita. Riihimäen kohdalla on turveteollisuus tullut viime aikoina jälleen ajankohtaiseksi toisaalta täältä nostettavan kasvuturpeen ansiosta ja toisaalta siksi, että Vankilan pellot ovat nyt Vapon hallinnassa, ja alueella suunnitellaan polttoturpeen noston aloittamista. Lähes yleismaailmallinen energiaprobleemi on aivan viime aikoina johtanut mm. huomion kiintymisen turpeen lisättävään käyttöön polttoaineena.

FINSKA TORFSTRÖ AKTIEBOLAGET

Finska torfströ aktiebolaget perustettiin viime vuosisadan lopulla Erkylän kartanon maalle Patastensuolle. Tehtaan nimeksi ja samalla koko Patastenmäen nimeksi vakiintui pitkiksi ajoiksi Sammaltehdas ja Sammaltehtaanmäki. Tehtaan työnjohtaja Salminen tunnettiin kertoman mukaan Sammaltehtaan-Salmisena.

Erkylän kartanolta vuokrattu alue oli 101 tynnyrinalaa ja vuosivuokra 100 paalia turvepehkua.

Suomen suoviljelysyhdistyksen vuosikirjassa v. 1897 kuvataan turpeennostoa seuraavasti:

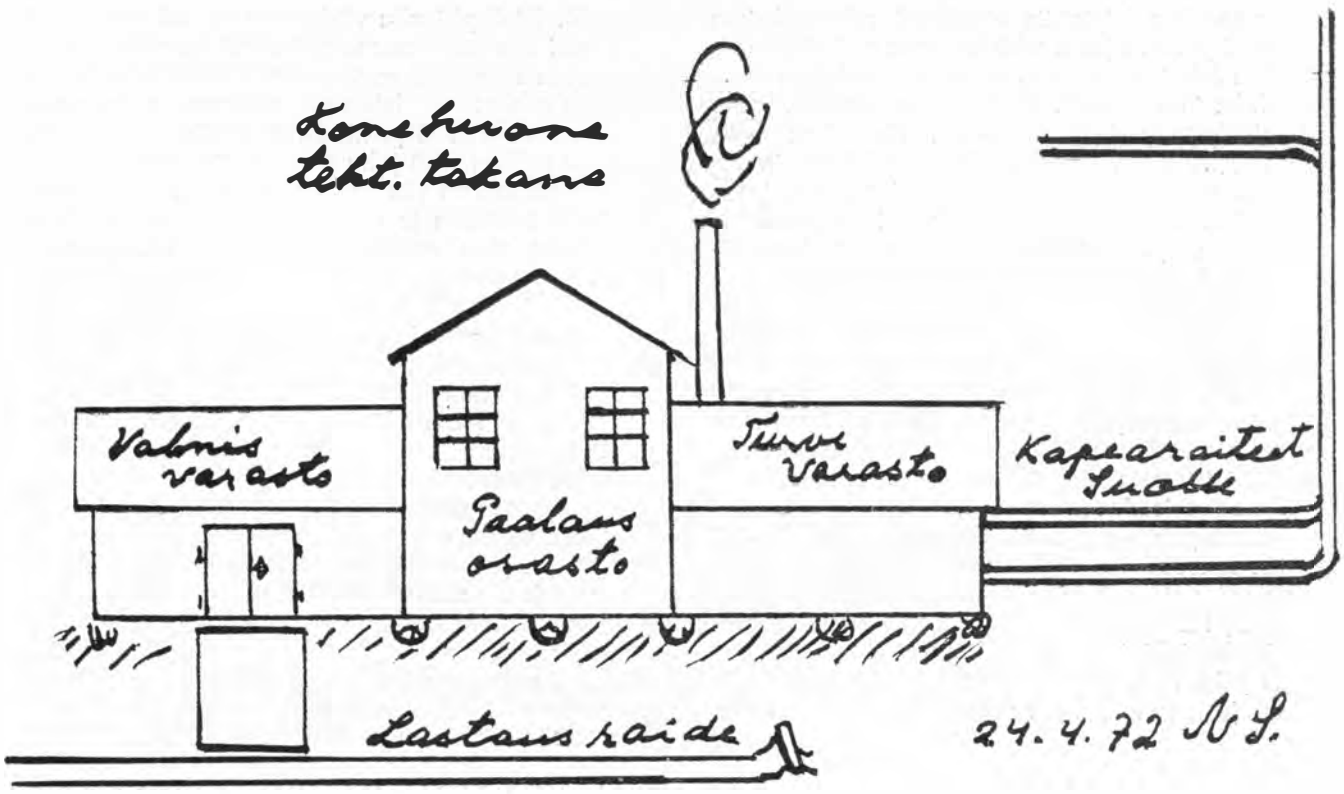
> ''Varsinainen turpeiden nosto on tällä seudulla huomattu paraimmaksi toimittaa syksyllä, koska nostetut palaset käyvät talvella pakkasen vaikutuksesta huokoisimmiksi ja kuivuvat sukkelampaan, mikä ei näy olevan laita keväällä nostetun turpeen. Itse nosto tapahtuu varta vasten laitetuilla teräslapioilla, joiden terät ovat teräviä kolmelta syrjältään sekä pituudeltaan ja leveydeltään jotenkin vastaavat turvepalasten kokoa, 28 × 14 × 8 cm. Vetiset turvepalaset ladotaan harvoihin läjiin, 25 kpl. kuhunkin ja tarpeeksi paljon kuivuttuaan suurempiin läjiin, joihin pannaan 50—100 ja 200 kpl. jokaiseen ja jotka sitten saattavat olla sillään, kunnes turpeet ovat tykkönään kuivat ja ne voidaan korjata suoraan tehtaaseen tai laatikoihin. Tämän korjuun voi harvoin toimittaa, jollei vähintään 12—14 päivän pouta ole saanut turvekimpaleita kuivata vissiin määrään asti. — Kuivunut turve rikotaan tehtaassa eräänlaisessa raapimessa, jonka perästä turvemulta erotetaan turvepehkusta seulalaitoksessa. Tavara puserretaan sitten ja pannaan paaleihin, jotka painavat 100 tai 65 kg, sitä mukaa miten kuivaa se on.''

Finska torfströ aktiebolagin toimitusjohtajana toimi aluksi lennätininsinööri N. W. Bergmann, joka Riihimäellä muistetaan erityisesti Vuorelan mäen kaunistajana. Hänen kuoltuaan v. 1911 tuli toimitusjohtajaksi hänen seuraajansa päävirassa, insinööri V. Sahlberg.

Vuoden 1918 jälkeen tehdas siirtyi helsinkiläiselle Silenda-nimiselle rakennusliikkeelle, jonka omistivat Utin veljekset. Viimeinen omistaja oli liikemies Huttunen. Tehtaan toiminta päättyi v. 1934; kaksi viimeistä vuotta oli vuokraajana Kustaa Salminen, joka oli tullut yrityksen palvelukseen 1. 7. 1897 koneenkäyttäjäksi ja tämän jälkeen v. 1898 työnjohtajaksi, missä työssä oli v. 1933 sattuneeseen kuolemaansa saakka. Tämän jälkeen tehtaan

Kustaa Salminen eli Sammaltehtaan-Salminen oli aikoinaan mm. Riihimäen Työväenyhdistyksen perustajajäseniä ja suoritti elämäntyönsä turvepehkutehtaan työnjohtajana.

Kustaa Salmisen pojan, Niilo Salmisen piirros turvepehkutehtaan toiminnan loppuajalta.

toiminta vielä jatkui jonkin aikaa. Yhtiöllä oli alkuaikoina toinen tehdas Raivolassa, ja aluksi Salminenkin joutui kulkemaan Raivolan ja Riihimäen väliä.

Turpeen leikkaaminen tapahtui Niilo Salmisen kertoman mukaan puukoilla, varta vasten sepän tekemillä rautateräisillä taotuilla työvälineillä, joissa oli n. metrin pituinen puuvarsi. Nämä työvälineet olivat yleensä työntekijäin omistamia, vaikka myös tehtaalla oli niitä. Tämän jälkeen ojalapion tapaisella lapiolla nostettiin turpeet, kaksi kerrallaan.

Tehdasrakennus sijaitsi lähellä nykyistä Patastenmäen siltaa ja aivan Helsingin rautatien varressa. Vuonna 1896 tulipalo poltti koko tehtaan. Vielä toisenkin kerran sattui tulipalo. Vuonna 1918 tuhoutui tehdas jälleen, nyt räjähdyksessä, jonka aiheutti saksalaisten tykinammus Riihimäen valtauspäivänä huhtikuussa 1918 osuttuaan räjähdysaineita tai ammuksia sisältäneeseen vaunuun.

Tehtaalla oli työssä parhaina aikoina 60—70 henkeä, näistä suurin osa naisia ja lapsia. He työskentelivät suolla. Itse tehdastyössä oli n. 10 henkeä Riihimäeltä, Vantaalta ja Arolammilta. Usein olivat samat henkilöt työssä eri kesinä, jolloin turvetta myöhemmin nostettiin. Riihimäkeläinen Niilo Salminen muistelee tehdasta seuraavasti:

> "Asemalta oli tehtaalle oma raide, joten turvepehkupaalit voitiin lastata varastosta suoraan rautatievaunuihin. Tehtaalta oli suolle noin 3000 metriä kapearaiteista rataa, jota myöten kuiva turve tuotiin tehtaalle suurilla häkkivaunuilla. Kesäaikoina oli suolla kova työntahti. — Turpeen noston suorittivat miehet suurilla, terävillä suolapioilla ja suopuukoilla. Nostamisen yhteydessä ladottiin märät turpeet 10 turpeen kekoihin. Palkka laskettiin 1000 turpeelta. Näistä kymmenen turpeen keoista, kun ne olivat vähän kuivaneet, ladottiin turpeet 50 turpeen kekoihin, ja latomispalkka taas laskettiin 1000:lta turpeelta, eli 20×50 turvetta. Suolla oli seitsemän isoa turvelatoa. Niihin kannettiin kuiva turve isoilla rautalankakoreilla. Koria kantoi kaksi työntekijää puutangolla. Lisäksi tehtiin kuivista turpeista myös suuria turveaumoja. Turvetta kuivattiin myös puuriuvuista tehdyillä monikerroksisilla pöydillä."

TYÖVOIMAPULAA JA TURVETIILIÄ

Tehtaassa turpeet pienennettiin piikkimyllyllä, "karhulla", pehkuksi. Voimakoneena oli kaksisilinterinen höyrykone. Elevaattori nosti jauhetun turpeen yläkertaan, missä se seulottiin. Kahdella "räsillä" turve puristettiin paaleiksi. Loppuvaiheessa oli puristimia enää yksi. Paalien kahden puolen oli rimat. Paalit sidottiin 3 kohdasta rautalangalla kiinni ja pudotettiin sitten varastoon. Sieltä paalit lastattiin junanvaunuihin.

V. 1896 valmistettiin 4141 paalia turvepehkua ja vuonna 1897 jo 10 000 paalia, mikä määrä yleensäkin tehtiin parhaina vuosina, myöhemminkin. Vuonna 1897 olisi saatu enemmänkin turvetta hyvin kuivan kesän ansiosta, mutta työvoimasta oli puutetta.

Turvepehkua käytettiin etupäässä rakennuksissa täytteenä purun sijasta sekä lattiassa että välikatossa. Niilo Salminen muistaa myös Utin veljesten aikana tehdyt ''turvetiilit''. Ne olivat pehkutiiliä, jotka oli päällystetty ''tervapahvilla''. Ne olivat noin 60×50×20 cm:n kokoisia, ja niitä käytettiin rakentamisessa muurauksen sisällä. Ainoa talo, jossa näitä tiiliä Riihimäellä käytettiin, oli Salpausselän tiellä oleva, nyt kaupungin omistama talo, jossa aikanaan toimi mm. ruotsalainen kansakoulu.

Tämän lisäksi turvetta käytettiin karjan kuivikkeena. Aluksi tuotanto vietiin pääasiassa Helsinkiin ja muihin suurempiin kaupunkeihin, mutta jo viime vuosisadan lopulla alkoi sitä mennä yhä enemmän myös maanviljelijöille aina Kuopiota myöten. Jonkin aikaa tehtiin myös kivikovaksi kuivattua mustaa polttoturvetta, sitä myytiin 4—5 vuotena.

Viime vuosisadan lopun tutkimuksen mukaan turvepehkukelpoista suota oli Patastensuolla 1—1,7 metrin paksuudelta, mutta ojituksen ansiosta turvekerros hupeni lähes puoli metriä. Putousta ei suolla ollut yli 2 km:n matkalla kuin 2,07 metriä. Niinpä Vantaanjoki joskus kevättulvien aikana virtasi suolle päin, kunnes joki sitten perattiin Hyvinkään ja Herajoen välillä, myös viime vuosisadan lopulla.

TURVETTA KURKUT TÄYNNÄ

Turvepehkutehdas tarjosi myös työtä riihimäkeläisille koulupojille ja -tytöillekin. Ent. veturinkuljettaja Lauri Vaalle muisteli v. 1961 Veikko Löyttyniemen tekemässä nauhurihaastattelussa tehdasta:

> ''No joo, kyllähän sitä koitettiin sitä karamellirahaa saada irti jollain tavalla ja niinhän me mentiin sitte tonne Sammalesualleki nin töihin ja pinottiin sitten niitä semmosia köppejä. Siinä piti olla viiskymmentä vai mitä siinä piti olla semmosessa pyöreessä kasassa harvakseen sitte niitä puolikuivia turpeenpalasia, joita miehet oli leikannu semmosella veitsellä, isolla veitsellä ja niitä me kesäisin siällä sitte ja tulihan siitä joku penni sitten taas ja sitten minä jourun yks kerta sitte, tuli pojista puute siäl tehtaalla ja sitte se repijä jossa ne turvepalat sitte revitään tommoseks hianommaks niin naiset toivat niitä siältä sualta semmosella häkkivaunulla ja heittelivät sinne repijään sitte. Sitä sanottiin karhuks sitte ja se Sammaltehtaan mestari tuli ja sano, että tule sinä tähän tätä karhun persettä pitämään puhtaana että kun se vetää siittä sinne yläkertaan, toiseen kerrokseen, niin sit semmoset kuuppakauhat nin vetävät sen rouhitun sitte turpeen sinne ja se menee tukkoon, niin tota seipäällä sitte vähän vetelet näin ettei se pääse tukkimaan ettei se mene sinne koneeseen takaisin. No minä menin ja sitte minä olen vähän semmonen tunnontarkka töissä niin sitte ni minä sekotin aina sillä sitte sen yhren päivän ja sit minä sanoin että tää taitaakin riittää mulle tää päivä että minä olin niin turvetta kurkut ja nenät täynnä ettei siitä paljon muuta lähtenykkä ku pihinää''.

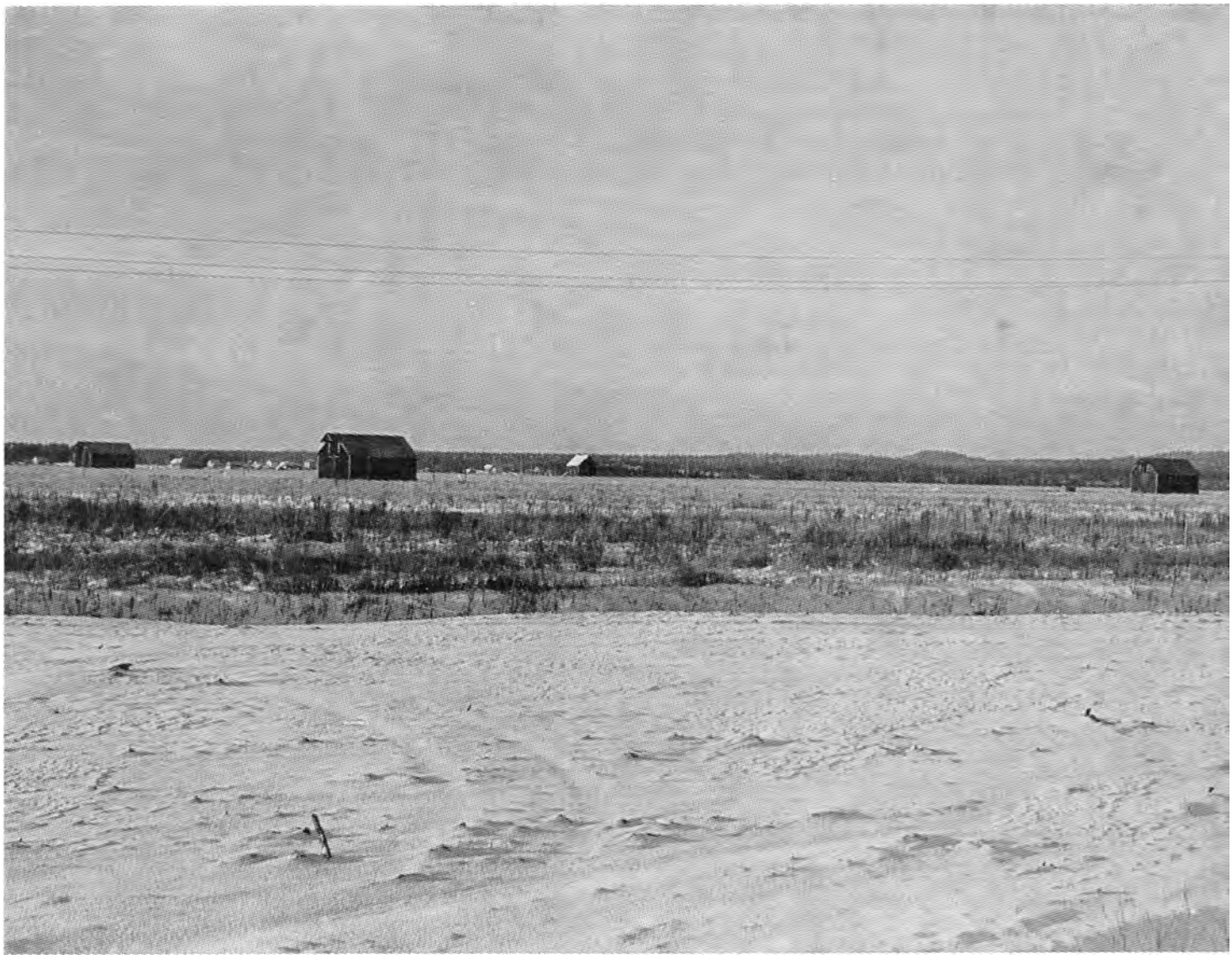
Tehtaan menekkiä vähensivät sahat, kun saatiin purua turvepehkun tilalle täytteeksi. Turvepehku oli pääasiassa hirsirakennusten eriste.

RIIHIMÄEN TURVEJAUHETEHDAS

Tässä yhteydessä on syytä mainita Riihimäeltä toinenkin ''turvetehdas'', joka on palautunut mieliin lähinnä siksi, että sen toimitiloja on äskettäin esitetty Suomen lasimuseoksi. Riihimäen teollisuu-

Riihimäkeläisiä katsomassa räjähdyksen tuhoamaa turvepehkutehdasta Patastenmäen nykyisen sillan lähellä v. 1918.

Vankilan pellot on aikanaan raivattu suosta. Tällä hetkellä ei peltoja enää viljellä — ne ovat "paketissa". Valtion Polttoainetoimisto, jonka hallinnassa alue on nyt, on suunnitellut turpeennoston aloittamista alueella, jota on esitetty myös luonnnsuojelukohteeksi ja eläinpuistoksi.Kuva otettu Haapahuhdan kansakoulun läheltä v. 1973. Lähiajat näyttänevät, jatkuuko turveteollisuus jälleen Riihimäellä. Painetta tähän suuntaan kiihdyttää tämänhetkinen energiapula.

den isäksi mainittu senaattori H. G. Paloheimo oli puu- ja tiiliteollisuuden ohella varsin kiinnostunut myös turpeesta kotimaisena polttoaineena.

Paloheimo kiinnitti palvelukseensa vuosisadan alussa vuori-insinööri K. V. Koskimiehen, joka oli tutkinut Ruotsin turveteollisuutta. Koskimies tutustui H. Ekelundin keksimään turvepulverin valmistusmenetelmään, joka oli patentoitu. Tämän jälkeen Paloheimo perusti Suomalainen Oy Palus -nimisen yrityksen, joka lunasti patentin. Nyt perustettiin uusi osakeyhtiö, jonka tarkoituksena oli valmistaa turvejauhetta em. menetelmällä. Yhtiö lunasti Oy Palukselta patentin, sai v. 1913 valtiolta 200.000 mk lainaa ja 50.000 mk avustusta.

Tehdasrakennus valmistui v. 1914. Julius Grönlund kirjoittaa Suomen suoviljelysyhdistyksen vuosikirjassa v. 1916 tehtaasta:

"Tehdas sijaitsee suon reunassa, jonka pinta-ala on noin 100 ha ja syvyys $1^1/_2$—2 metriä. Paikoittain on suo valkosammaleen peittämä, kun taas alemmat kerrokset ovat koko hyvin lahonneet. — Käyttövoima on sähkö niinhyvin nostokoneissa suolla kuin tehtaalla, ja johdetaan se Riihimäen sähkölaitokselta 20 000 voltin jännityksellä paikalle".

Turvetta nostettiin 2 kaivauskoneella, joissa oli myös mylly. Se jauhoi turpeen. Massa ajettiin öljykäyttöisten veturien vetämissä vaunuissa kuivauskentälle. Täällä turve koneen avulla paloteltiin, ja sen jälkeen kuivattiin ja kasattiin. Kun kosteus väheni 25—30 -prosenttiseksi, turpeet kuljetettiin makasiineihin.

Grönlund kuvaa tehdasrakennusta:

> ''Rakennus on tiilestä rautabetonivälikatolla ja jakaantuu vanhaan ja uuteen osastoon. Etuhienontajassa hienonnettu turve kulkee alituisesti putoavassa liikkeessä lieriöiden läpi, joihin puhalletaan lämmintä ilmaa, jolla on määrätty, helposti säädettävä lämpö''.

Kuivuneena turve jauhettiin pulveriksi, osasta puristettiin brikettejä. Valtionrautatiet käyttivät pääasiassa tehtaan tuotteet.

Tuotannon loppumista merkitsivät tehtaalla tapahtuneet räjähdykset, joiden syyksi todettiin turvepölyn itsesytytys. Pulverikoneet myytiin Venäjälle v. 1916. Turvebrikettien valmistamista jatkettiin sodan puhkeamiseen saakka.

TURPEESTA KANGASTA

H. G. Paloheimo oli edelleen kiinnostunut turpeesta, nyt kutomateollisuuden raaka-aineena. Sodan takia tehtaan perustaminen jäi, vaikka koneistot oli tilattu ja jouduttiin sodan jälkeen lunastamaan. Vilho Annala kirjoittaa H. G. Paloheimosta turveteollisuuden harjoittajana uuden tehdasyrityksen yhteydessä:

> ''Vaikka Paloheimo oli juuri kärsinyt raskaan pettymyksen suopuuhailuissaan ja menettänyt melkoisen pääoman, hän oli jo taas valmis ryntäämään uuteen yritykseen aukoakseen teollisuudellemme uusia uria ja taaskin päämääränä kansallisen omavaraisuuden tavoittelu. Tällä kerralla oli toinen vieläkin pakottavampi syy: vaikkapa keksintö ei johtaisikaan niin pitkälle, että rahkavilla korvaisi ulkomaisen puuvillan, niin ainakin sen toteuttaminen toisi tilapäishelpotusta sodan aiheuttamaan huutavaan tekstilitavarain puutteeseen''.

Paloheimon turvejauhotehtaan rakennukset siirtyivät sittemmin Oy Riihimäelle, nykyiselle Riihimäen Lasi Oy:lle.

Tästä ns. Alatehtaasta tehtiin vuosina 1921—22 kristallilasin puhaltimo ja hiomo. Rakennuksesta on osa maan vanhin pystyssä oleva lasihytti. Alatehtaaseen sijoitettiin myös etsaus-, kaiverrus- ja maalausosastot. Vuonna 1955 rakennuksessa alkoi kestomuovin valmistus, sen jälkeen kun hiomo ja kaiverrusosastot oli siirretty päätehtaalle. Vuonna 1956 rakennukseen tuli myös silkkipaino-osasto. Pari vuotta myöhemmin aloitettiin tehtaalla eristyslasin ja v. 1960 muovipullojen valmistus.

Tällä hetkellä entisen Oy Polttoturpeen suojissa on jälleen hiomo sekä lisäksi valimo, silkkipainoosasto, ns. pottitupa ja varasto- sekä suunnittelutiloja.

LÄHDEVIITTEET:

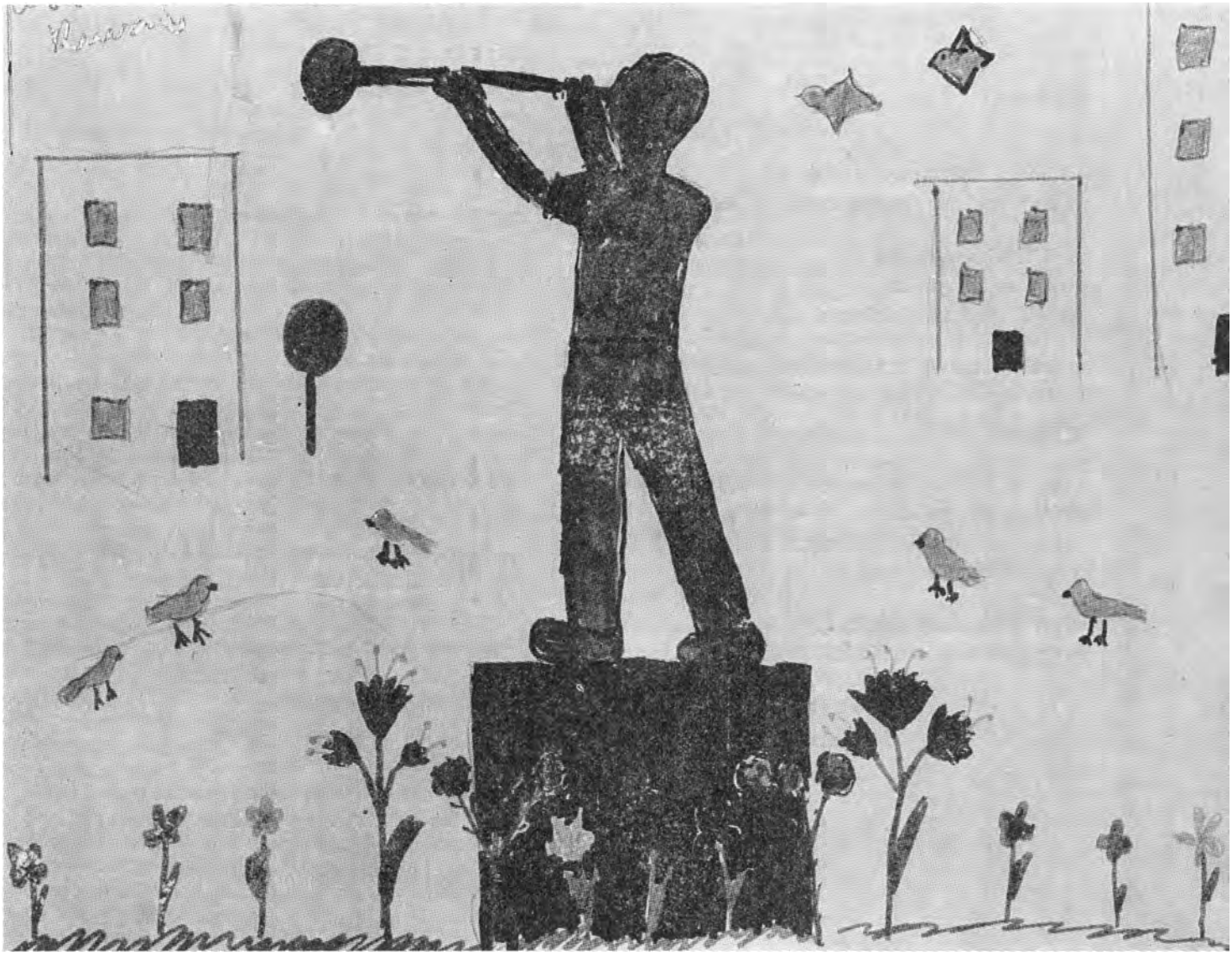
Oiva Keskitalo, Hausjärven historia
Suomen suoviljelysyhdistyksen vuosikirjat 1869 ja 20/1916.
Vilho Annala, Kansallisromantiikkaa talouselämässä

Painamattomat:

Niilo Salmisen muistelmat Riihimäen kaupunginmuseon kokoelmista vuodelta 1972.
Niilo Salmisen haastattelu vuodelta 1961. Haastattelijana Veikko Löyttyniemi/ääninauha. Kaupunginmuseon kokoelmat.
Niilo Salmisen (s. 1891, muuttanut Riihimäelle v. 1896) haastattelu 23. 11. 1973. Haastattelija Olavi Penttilä.
Lauri Vaalteen haastattelu v. 1961 / Haastattelijana Veikko Löyttyniemi/ääninauha. Kaupunginmuseo.

KUVAT:

Kaupunginmuseon arkisto ja Niilo Salminen.

Lasi on muodostunut Riihimäen näkyvimmäksi tunnukseksi, paikallisen lasiteollisuuden ja Suomen lasimuseon ansiosta. Kuva liittyy Päivi Tapanaisen runoon ''Kotikaupunkini''.

RUNOJEN RIIHIMÄKI

Seuraavat runot, kertomukset ja novellit palkittiin tai lunastettiin kaupungin kotiseutulautakunnan kirjoituskilpailussa, joka järjestettiin vuonna 1973. Kilpailussa oli kolme sarjaa: yleinen, alle 16-vuotiaat ja alle 11-vuotiaat.

KOTISEUTUNI

Riihimäen varuskunnan vehreän seudun
muistan aina mielessäin.
Villiviinien verhoamat talot,
niiden vieressä reheväiset ruohokentät on,
Kotiseutuni verraton.
Ruusupenkkiä vanha tammi varjostaa
Keinu tuolla iloisesti heiluu taas.
Tuolla leikkivät pikkutytöt nukeillansa
Poikien autot kiertävät hiekkalaatikolla
Minun on hyvä olla
Tuo vaahtera, ihana pihapuu
sen takaa iltaisin hymyilee kuu.

Hannaleena Näremaa

Alle 11-vuotiaat, runot.
I palk.

RIIHIMÄKI

Riihimäki, rakkauteni sinuun
on kuin rakkaus jokapäiväiseen leipään.

Minä tarvitsen sinua.
Minä tarvitsen sinua
että tuli liedessäni loistaisi

tarvitsen, etteivät sormeni kohmettuisi
ja että lapsillani olisi purtavaa
pienissä suissaan.

———

Ensimmäinen rakkauteni — se oli pyhä!
Tunnen sen vieläkin paatsaman tuoksussa
ja ketoneilikan punassa.

Se oli rakkauteni silloin...
Mutta nyt: tarvitsen sinua, Riihimäki.

Saima Virsu
Yleinen sarja, runot
I palk.

KOTIKAUPUNKINI

Tuona aamuna kun synnyin kiinnyin synnyin-
kaupunkiin Riihimäkeen.
Kun isommaksi vartuin huomasin, kuinka ihana
Riihimäki on.
Tuhansia kukkia, miljoonia lintuja, ja syksyn
tuulahdukset kuin säveliä ihania.
Sateessa syksyn kun seison, tunnen kuinka
sydämeni kiihkeästi sykkii.
Minä vartun Riihimäki kasvaa.
Toivon toki aina asuvan synnyin kaupungissain.

Päivi Tapanainen
Alle 11-vuotiaat, runot
II palk.

MINUN RIIHIMÄKENI

Minun Riihimäkeni,
oma armas synnyinseutu!

— — — — —

Täällä kiirii päivänvalo
ensi kerran lapsen silmiin.
Täällä metsän pienet kukat
hymyäinsä tartuttivat
Oman äidin olemukseen.
Vieläkin, kun tänne kuljet
pitkin Vehmaan pellon reunaa,
On kuin koivut nyökkäilisi,
leppä levittäisi lehvät
ylle itkulaakson huolen.

Tänne kuulun minäkin
vaeltaja uuden polven.
Kadut kaikuu, autot surraa:
Minun Riihimäkeni.

Päivikki Lehtonen
Yleinen sarja, runot
Lunastettu

KOTIKAUPUNKINI RIIHIMÄKI

Olen syntyisin hämeenlinnalainen ja olen asunut suurimman osan elämästäni siellä. Riihimäki on ollut vasta pari vuotta kotikaupunkinani. Sunnuntai- ja iltakävelyllä äiti on opettanut minut tuntemaan tätä kaupunkia.

Riihimäki on rautatien kaupunki. Asemalle porhaltaa junia monia kertoja tunnissa. Ne ottavat matkustajia mukaansa ja jatkavat eteenpäin. Rautatien muistomerkkinä on sähkölaitoksen kohdalla iso veturi, ja paloaseman vieressä oleva pikkujuna muistuttaa Riihimäen—Lopen rautatiestä, jolla isäkin kertoi körötelleensä Launosista kouluun Riihimäelle. Mielestäni hienoin rautatien muistomerkki on Topparoikkapatsas, joka paljastettiin rautatien 100-vuotisjuhlan yhteydessä. Tästä patsaasta kaikki eivät ole pitäneet. Riihimäen muista patsaista on hauskimpia pieni Kalapoika, joka lehtitietojen mukaan oli hiljattain kaadettu kumoon.

Entistä kotikaupunkiani Hämeenlinnaa on usein sanottu koulujen kaupungiksi ja tämä sopii Riihimäkeenkin. Täällä on kansa- ja oppikoulujen lisäksi mm. ammattikoulu, talouskoulu, teknillinen koulu, kauppaopisto, askarteluopisto, musiikkiopisto ja kansalaisopisto.

Äiti on kertonut, että ennen käytettiin sanontaa ''ruma kuin Riihimäki.'' Minusta tämä ei pidä ollenkaan paikkaansa. Täällä on hyvin hoidettuja puistoja. Usein olemme kävelleet hautausmaallakin, ihailleet kauniita kukkia ja puhuneet niistä omaisistamme joita ei enää ole.

Lasinpuhaltajapatsas tuo mieleen suuren tehtaan, Riihimäen Lasin. Riihimäki tunnetaan lasistaan ja se on saanut nimen ''kristallikaupunki.'' Lasimuseossa on hyvin vanhoja lasitavaroita.

Riihimäellä ei ole järveä, mutta maauimalassa on hauska uida.

Kun olin vielä aivan pieni ja mieleni teki päästä Riihimäkeen mummoa katsomaan sanoin kuulemma isälle ja äidille: ''Riihimäki on hyvä osoite.'' Kai vanhempani ovat sitä mieltä, koska nyt asumme täällä.

Laura Susi
Alle 11-vuotiaat, kertomukset
I palk.

VESITORNISSA

Olin isäni kanssa Riihimäen vesitornissa. Kiipesimme portaat ylös. Huh, kuinka se oli väsyttävää hommaa! Kun olimme ylhäällä ihailimme näköalaa. Kadut vain luikertelivat ohuina nauhoina pienten talojen välissä. Pikkuriikkiset ihmiset liikehtivät eri suuntiin. Tuntui kuin olisimme olleet jättiläisiä lilliputtien rinnalla. Vesilinnasta katsottuna kotimme oli pohjoisessa. Isäni kertoi, että Riihimäellä on 19 kaupunginosaa ja 10 kylää. Tehtaan piippuja sekä hyppyrimäkiäkin oli muutamia. Sitten lähdimme pois. Pyysin isältäni että menisimme hissillä alas. Isä suostui. Hissi oli vanhahko, iso ja hidas. Päätimme mennä maauimalaan. Uinnin jälkeen ostimme lihapiirakat ja lähdimme kotiin.

Maarit Rautio
Alle 11-vuotiaat, kertomukset
II palk.

RIIHIMÄKI

Kotikaupunkini on Riihimäki. Minusta se on kiva ja kaunis. Olen syntynyt ja kasvanut Riihimäellä. Olen siis puhdas Riihimäkeläinen. Riihimäki on kiva kaupunki asua. Sieltä löytää kivoja leikkejä ja muuta hauskaa. Riihimäen maauimala on mukava kesäisin. Siellä on kiva hyppiä veteen varsinkin silloin, kun siellä ei ole paljon väkeä. Yleensä siellä on paljon porukkaa. Riihimäellä on paljon nättejä lintuja ja oravia. Niitä on kiva ruokkia. Riihimäellä on myös kauniit maisemat, joita on ilo katsella, ja täällä on paljon kaunista luontoa. Tekisi mieleni mennä metsään asumaan johonkin pieneen mökkiin. Kaupungin saasteet minua vähän inhottavat, mutta ei nekään niin kovin paljon. Maaseudun rauhaan minua joskus haluttaa mennä asumaan ja loikoilemaan. Vaikka minua haluttaakin mennä maalle, niin kuitenkin minä haluan asua Riihimäellä. Täällä on niin hauskaa ja kaunista etten millään muuttaisi täältä enkä vaan muutakkaan pois.

Sami Helminen
Alle 11-vuotiaat, kertomukset
Lunastettu

Minä toivoisin, että autoja ei ois,
että rauhassa asua vois.
Vaan kuule ne ei,
vaikka huutaisi, hei!

Satu Perttunen
Alle 11-vuotiaat, runot
III palk.

KOTIKAUPUNKINI RIIHIMÄKI

Riihimäki on kaunis kaupunki. Luonto on vehmasta, nurmet vihreät ja rehevät. Riihimäen keskustassa on maa tasaista, mutta toisissa paikoissa on mäkiä tai harjuja. Riihimäki on myös teollisuuden kaupunki. Suuria tehtaita on mm. Riihimäen Lasi, Sako, Suomen Höyhen ja Riihimäen saha. Arvokkaimpia patsaita on Lasinpuhaltajanpatsas, joka valmistui vuonna 1960, sekä Topparoikka, joka valmistui vuonna 1971. Riihimäki on siis kaunis kaupunki, teollisuuden kaupunki ja myös useimpien onnellisten kotikaupunki.

Tuija Heikkilä
Alle 11-vuotiaat, kertomukset
Lunastettu

RIIHIMÄEN LUONTO

Riihimäellä on paljon taloja ja ihmisiä. On paljon myös luontoa. Hautausmaan lähellä Käpälämäessä on ollut paljon koulun kilpailuja. Käpälämäki on tiuha puinen. Mutta Riihimäen kaupunkin herrat ovat vähän tyhmiä kun rakentavat Riihimäen kauniin luonnon päälle korkeita tiili ja puutaloja. Kohta Riihimäki on niin tiuhaan asuttu kaupunki että tuskin vihreää ruohon palastakaan näkyy ja Riihimäen taloissa on niin vähän lasten leikkipaikkoja. Riihimäki saisi olla minun mielestä vähän pienempi että luonnon tilaa olisi enemmän. Mutta silti en haluaisi muuttaa pois Riihimäeltä.

Anri Mäkelä
Alle 11-vuotiaat, kertomukset
Lunastettu

KOTIKAUPUNKINI RIIHIMÄKI

Mielestäni Riihimäki on kiva kaupunki. Riihimäellä ei vielä ole niin paljon melua kuin suurkaupungeissa. Se onkin hyvä. Riihimäki on osittain vielä luonnonvarainen. Riihimäen puistot ja hautausmaa ovat hyvinhoidetut ja kauniit peittäköön puunoksan sitten raskas lumi tai lehtien vihreys. Upean lasinpuhaltajapatsaan takana oleva kuusi on joulunaikaan kauniisti koristeltu lampuin. Sitä on kiva katsella aina iltaisin. Riihimäen keskusta on kivan näköinen illalla värikkäin mainosvaloin.

Riihimäen luonto minusta kaunis vasta onkin. Se on niin kaunis vihreydessään. Riihimäki on tärkeä rautateille. Riihimäellä on monta koulua. Muunmuassa Eteläinen ja Pohjoinen kansakoulu, Riihimäen yhteislyseo, Ammattikoulu sekä Kauppaoppilaitos. Riihimäellä on myös monta tehdasta, kuten Havin kynttilätehdas, Sakon asetehdas, Lasitehdas sekä Suomen höyhen. Riihimäki on perustettu vuonna 1930, mutta tuli kaupungiksi 1960. Ensimmäiset asukkaat tulivat Riihimäelle jo 1700 luvulla. Riihimäki on todella kiva kaupunki.

Leila Joutsen
Alle 11-vuotiaat, kertomukset
Lunastettu

RATA

Nuori on poika, nuori on aika.
Siin' on elämän taika.
Kuin Riihimäen rata
on maailman kiertorata,
ja jossain on puomi.
Se lopun maailmaan tuopi.
Maailman tie
viel' melkein kulumaton lie.
Tuo loppumaton rata
ja puomi
elämään aikaa suopi.
Jos jää alle jäitten
tuo mäki,
Kuku, kukuthan,
Käki!
Nouse, nousethan,
Riihimäki!

Kimmo Viita
Alle 11-vuotiaat, runot
III palk.

RIIHIMÄKI

Lasi sekä rautatie
ajatukset sinne vie
missä olet, Riihimäki
kussa asuu kotiväki
kussa mulla koulutie
pitkin harjun ylhää laitaa
alas yhteiskouluun vie.

Monet koulut
monet puistot
monet liikkeet, monet talot
täältä mulla lapsuusmuistot
mieleen piirtyy aina jalot
pururataa pitkin vie
täällä mulla koulutie.

Samaa rataa illoin astun
sateessakin joskus kastun
urkkiskenttä häämöttää
rajua on kilpa tää
juostaan lujaa, keihäs lentää
kuka ensiks' maaliin entää
Kisko monet voitot vie,
onhan hieno rautatie.

Täällä asun
täällä pysyn
täällä vartun turvaisasti
aina aikuiseksi asti.

Tero Töyrylä
Alle 16-vuotiaat, runot
Lunastettu

PALUU

Sumu kattoi ohitsekiitävät pellot ja niityt kun juna kiisi kohti syyskuisen aamun koittoa. Kylmät yöt olivat luoneet lehtipuihin väritystään ruskeasta hehkuvaan keltaiseen. Aamuauringon kalpea, kolea valo kajasti heikosti. Mies katsoi kuinka puolityhjän junanvaunun muut matkustajat vielä yrittivät nukkua; jotkut nuokkuivat päällystakkinsa alla välttääkseen vetoa ikkunoista.

Mies tunsi itsensä oudon onnelliseksi ja rauhalliseksi. Takaisin kotiin... Pari kruununkolikkoa kilahti hänen verkkapuseronsa taskussa kun hän oikoi puutuneita jäseniään. Kello lähestyi kuutta — Suomen aikaa... Hänen elämässään oli nyt päättynyt eräs vaihe. Vieras maa oli jäänyt vieraaksi. Hän tiesi etteivät hänen ajatuksensa kauaakaan askartelisi persoonattomissa siirtolaisasunnoissa ja kaikessa tuossa kulttuurissa, jonka antaman kuvan pintapuolisuuden hän huomasi kokiessaan voimakasta yhteenkuuluvaisuuden tunnetta kotimaataan kohtaan matkallaan yön halki kaukaa pohjoisesta.

Auringonvalo alkoi kirkastua ja mäenrinteet, notkelmat, metsät ja pellot hehkuivat yhä värikkäämmin. Asutus tiheni, punaiset ja harmaat, ränsistyneet mökit vilahtelivat uudempien, vakaan koruttomien asumusten lomitse. Juna vihelsi, fasaaniparvi lehahti kuusikkoon ja mies näki kaupunkinsa.

Kotiseutu otti vastaan kasvattinsa varhaisaamuisen rauhoittavana. Mies astui junasta, otti matkalaukkunsa ja kulki ohi asemahallin puliukon aamuilmeen ja jatkoi avaran aukion halki kaupunkiin päin. Syksy tuoksui, kaunis tyttö haravoi lehtiä, rautatieläinen kiirehti yövuorosta kotiinsa, lehdenjakajan polkupyörä rämisi katukivetystä vasten, mustasukkainen kissa juoksi harmaan talon puutarhaan. Rekka ajoi ohi; kuljettaja oli varmaankin jo avannut radionsa. Ravintolamuusikot ajoivat perävaunuineen hotellin pihasta toiseen kaupunkiin. Vähitellen kaupungin hiljaisuus muuttui yhä moninaisimmiksi ääniksi; kiireiset askeleet ja autojen hyrinä lisääntyivät ja elämän syke levisi kaupunkiin tuhansien seinien sisäpuolelta.

Matkalainen tuli jäädäkseen. Hän oli juurtunut kotikaupunkiinsa. Hän tiesi, että se vaihtoi kasvojaan kuten muutkin kaupungit ja sen kattojen alla oli samanlaisia vaiheita kokevia ihmiskohtaloita kuin muuallakin. Kuitenkin siinä oli erittelemätöntä omaleimaisuutta, arvoja, joiden muodostama eheä kokonaisuus ei merkinnyt virheetöntä arkkitehtuuria tai monipuolisia palveluksia vaan vireän pikkukaupungin inhimillistä vivahteikkuutta. Sen muistorikkaus ja tulevaisuudenkuvat loivat lujan siteen ihmiseen, jolla oli täydet edellytykset toimia yhteisönsä hyväksi ja vaikuttaa siihen, mitä elinympäristö voi antaa ihmiselle persoonallisuuden mahdollisimman myönteiseksi kehittämiseksi.

Arja Leppänen
Yleinen sarja, novellit
Lunastettu

KOTIKAUPUNKINI RIIHIMÄKI

Olen aina asunut Riihimäellä. Riihimäki on kotikaupunkini. Riihimäki on kaunis kaupunki varsinkin illalla, kun valot loistavat ja tähdet sykkivät pimeässä yössä. Puistot ovat yhtä kauniita talvella sekä kesällä. Sateisella ja harmaalla ilmalla ovat kaikki vähän surullisella päällä, mutta kun aurinko paistaa ja hanget kimeltelevät ovat kaikki iloisella tuulella. Riihimäki on aika suuri kaupunki, ainakin minun mielestäni. Riihimäellä on paljon kerrostaloja ja kouluja Eteläinen on yksi niistä. Riihimäellä on paljon harrastuspaikkoja esimerkiksi luistinrata, pururata ja uimala. Täällä on paljon myös tehtaita, sähkölaitos on suuri ja siinä on iso piippu. Riihimäessä on aika paljon museoita, lasimuseo on yksi niistä. Kaupungiksi Riihimäki tuli vuonna 1960. Riihimäki sai nimensä riihestä joka on eräällä mäellä, riihen kohdalla on nyt muistomerkki. Sellainen on kotikaupunkini Riihimäki.

Tuija Nurmi
Alle 11-vuotiaat, kertomukset
Lunastettu

KOTIKAUPUNKINI RIIHIMÄKI

Riihimäen lasitehtaassa työtä on nyt kerrakseen.
Havillakin ahkeroidaan, Sakon pilli viheltää.
Uimala on huvipaikka, kesällä siellä ollaan vaan.
Riihimäellä on kenttiäkin, juoksukenttä mieluisin.
Kaupunkimme vihreet niityt kukoistaa,
kun aamu saapuu, häivenee kun ilta koittaa.
Yöllä kaupunkimme pimenee, kunnes jälleen
aamurusko valkenee.
Keskustassa autot häärii ihmiset on kiireissään.
Kun taasen talvi saapuu, lumi peittää vihreen maan.
Valkoista on kaikkialla riemuhuudot kajahtaa.
Kaikki sukset esille ja Riihimäkeen riehumaan.

Hannu Huotari
Alle 11-vuotiaat, runot
III palk.

Tämäkin joulukortti kertoo Riihimäen alueen historiasta omalla tavallaan. Kuvan ovat lähettäneet Else ja Ruth Munck sekä heidän äitinsä Erkylästä rouva Emma Fonsellille Vesilahdelle. Emma Fonsell oli Else ja Ruth Munckin imettäjä.

TIEDOT TALTEEN

Riihimäen kaupungin kotiseutulautakunta on Kaupunginmuseon kokoelmiin koonnut Riihimäkeen ja sen ympäristöön sekä entiseen Antreaan liittyvää aineellista ja henkistä kansanperinnettä. Museon kokoelmat kertovat, että Riihimäellä on liikkunut ihmisiä jo vuosituhansia sitten. Yhä tärkeämmäksi on muodostunut katoavan tietouden tallentaminen myös omaa aikaa edeltäneeltä kaudelta.

Kotiseutulautakunta on järjestänyt kilpailuja katoavan muistitiedon tallentamiseksi. Näin on saatu aineistoa, jota muilla tavoin ei säilyisi.

Tässä yhteydessä vedotaan riihimäkeläisiin jälleen eräiden aihepiirien selvittämiseksi. Seuraavassa on lueteltu joukko aiheita, joihin liittyvää materiaalia haluamme:

1. Varuskuntakirkko ennen vuotta 1918. Millainen kirkko oli sisältäpäin, entä ulkoa? Miten usein järjestettiin kreikkalaiskatolisia jumalanpalveluksia, ketkä niihin osallistuivat? Oliko varuskunnalla oma pappi, vai kävikö pappi muualta?

Kävivätkö luterilaiset koskaan jumalanpalveluksissa tai muuten kirkkoa katsomassa? Oliko pääsiäisen aikana yöllä jumalanpalvelus? Kirkon myöhemmät vaiheet jne. Keitä haudattiin kirkonmäelle? Mihin muut varuskunnassa palvelleet venäläiset haudattiin?

2. Riihimäen kadunnimien synnystä ja käytöstä kaivataan lisätietoja. Millä nimellä tai osoitteilla lähetettiin kirjeitä ennen varsinaista virallista katujen nimeämistä? Hirsimäeltä mainitaan kieltolain ajalta Kanisterikatu, ja nykypäivää edustaa Rommikuja. Mitä muita vastaavanlaisia nimityksiä tunnette? Miten kadut ovat saaneet nimensä ja millä perusteilla?

4. Tässä lehdessä on kerrottu aitoista ja mainittu Riihimäen vanhimpiin kuuluvana teollisuuslaitoksena puukenkätehdas. Missä kauppalataloissa tai jo ennen kauppala-aikaa oli aittoja tai makasiineja? Missä on vielä kaupungin alueella säilynyt aittoja. Mihin tarkoitukseen aittoja ja makasiineja tai vastaavia on käytetty? Milloin tiedätte jonkin vanhan aitan hävinneen ja mistä?

5. Puukenkätehtaasta ei toistaiseksi ole lainkaan tietoja, joten kaikki siihen liittyvät vähäisetkin yksityiskohdat ovat tarpeen. Entä muistatteko vielä puunaulatehtaan, jota mainostettiin: "Kova kuin rautanaula on tää Riihimäen puunaula." Missä tehdas oli, koska se toimi, keitä oli työssä?

5. Tällä hetkellä Riihimäeltä häviää vanhoja rakennuksia suuremmalla nopeudella kuin koskaan aikaisemmin. Tämän vuoksi tulisi niitä enemmän näinä vuosina tutkia. Mitä käyttötarkoituksia palvelivat vanhat ulkorakennukset? Oliko ja keillä hevostalleja, leivintupia, millaisia kellareita, saunat jne? Ketkä pitivät keskusta-alueella hevosia tai muita kotieläimiä, missä hevosia laidunnettiin? Tietoja hevosajureista on myös varsin niukasti.

   Muistelmat markkinoista liittyvät ainakin viime ajoilta läheisesti hevosiin. Missä markkinoita alkuaikoina pidettiin ja mitä niillä myytiin? Missä Riihimäeltä käytiin markkanoilla ja mistä täällä käytiin?

6. Lähivuosina järjestetään kaupunginmuseossa vanhojen painotuotteiden näyttely. Jos hallussanne on vanhoja postikortteja, käyntikortteja, kalentereita, arkkiveisuja, vaalimainoksia tai vaikkapa tulitikkurasioita tai niiden päällisiä tai pieniä painettuja lehtiä yms. aineistoa, ottaa museo sitä mielellään kokoelmiinsa.

7. Tässä yhteydessä halutaan korostaa, että museo on edelleen kiinnostunut vanhoista valokuvista ja esineistöstä. Todettakoon, että Riihimäen vanhoihin käsityöläisiin, kuten suutareihin, räätäleihin, vaattureihin, seppiin jne. liittyvää aineistoa on varsin niukasti. Tarvittaisiin mm. työvälineitä, valokuvia, valmiita tuotteita ja muistelmia.

8. Suomen lasimuseo on jatkuvasti kiinnostunut kaikesta lasiin liittyvästä aineistosta ja esineistöstä. Erityisesti tällä hetkellä kiinnitetään huomiota mm. kaskuperinteen saamiseen. Museo ottaa mielellään myös vanhoja pulloja yms., joissa on erikoisia etikettejä esim. Riihimäen vanhoista apteekeista tai virvoitusjuomatehtaista.

Mikäli hallussanne on em. tiedusteluihin liittyvää aineistoa tai muistatte niihin liittyviä asioita, voi aineiston jättää Kaupunginmuseoon (Öllerinkatu 3) tai toimittaa Lasimuseoon (Koulukatu 14). Työväenperinteestä ja siihen liittyvästä aineistosta on erityisen kiinnostunut Valtakunnallinen Työväentalomuseo. Kaupunginmuseota ja Lasimuseota koskevissa asioissa voi ottaa yhteyttä museoihin ja museonjohtajaan myös puhelimitse (34 378).

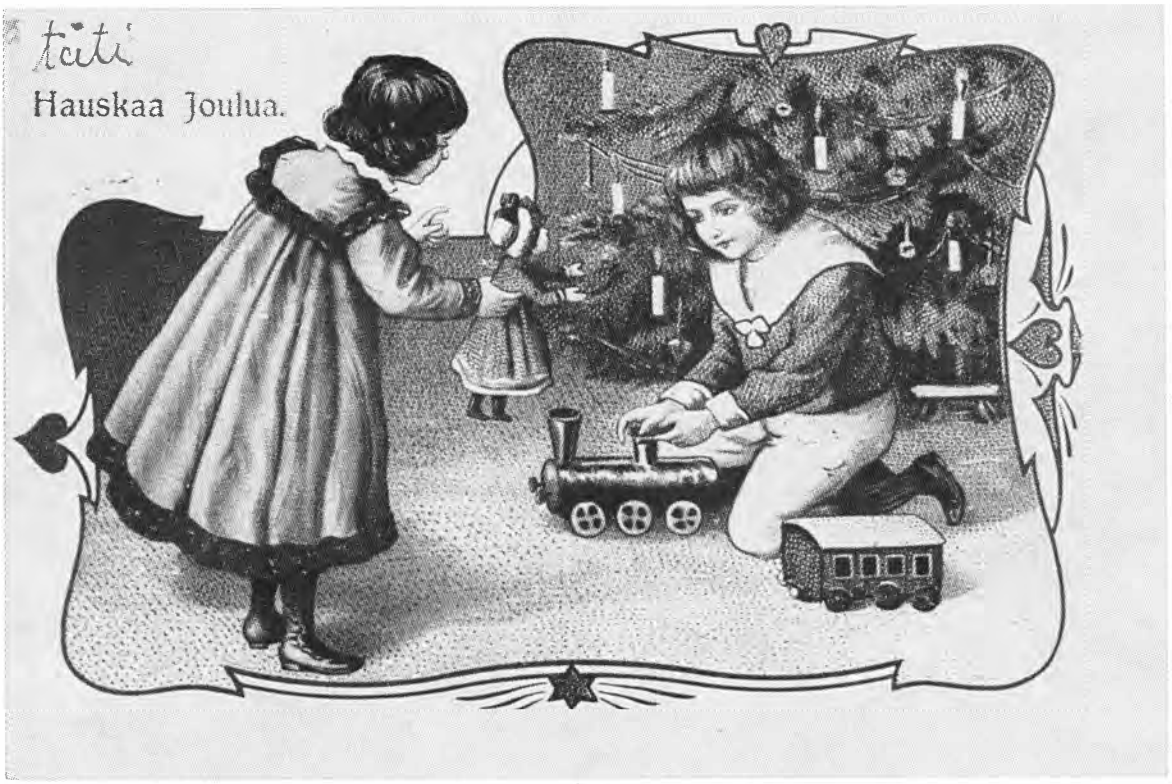
Tässä yhteydessä kotiseutulautakunta kiittää kaikkia niitä, jotka ovat tähän julkaisuun kirjoittaneet. Toivomme, että Riihimäkeen kohdistuva kiinnostuksenne jatkuu. Erityisesti tarvitsemme lähivuosina lisää erikoistutkimuksia eri alueilta, vaikka Riihimäen historia valmistuneekin v. 1975. — Kiitämme myös kaikkia muita, jotka ovat myötävaikuttaneet tämän julkaisun ilmestymiseen. Tämänlaatuinen toiminta on kotiseututyön ja -tutkimuksen tärkeimpiä alueita. Toivotamme kaikille Riihimäellä asuville tai täältä muuttaneille tai tänne saapuville lisääntyvää kotiseudunrakkautta ja samalla jatkuvaa menestystä.

K o t i s e u t u l a u t a k u n t a

Takakansi: Lohjalta rouva Olga Saloselle lähetetty postikortti muistuttaa rautateiden merkityksestä Riihimäelle ja sen asukkaille. Varhaisimmat postikortit olivat tavallisimmin ruotsalaisia tai saksalaisia. Postilaitoksen päällikkö sai v. 1871 luvan postikorttien käyttöönotolle maan sisäisessä liikenteessä.

On sanottu, että kausi 1900—1925 oli postikorttien kultaaikaa. Kaupunginmuseon kokoelmissa on useita postikorttialbumeita, joihin saadut kortit kerättiin. Samaan tarkoitukseen tehtyjä kansioita valmistetaan meidänkin aikanamme. Joulukortteja käytettiin maassamme jo 1800-luvun loppukymmenillä.

Riihimäki 1973, Riihimäen Kirjapaino Oy.

HINTA 2 MK